

Prvi deo: Proslava, 29. novembar 1947

„Znam da je Bog obećao svu Palestinu deci Izraelovoj. Ne znam koje je granice On odredio. Verujem da su one šire od onih koje su predložene. Ako će Bog da ispuni svoje obećanje u Njegovo vreme, naš posao kao običnih ljudi koji žive u teškom periodu je da, koliko god možemo, sačuvamo ostatak Izraela ...”

David Ben Gurion, 1947

UVOD

Kumran, blizu Mrtvog mora, 68. godine nove ere

Bledi dim iz uljane lampe se izvijao prema plafonu i spuštao ka krajevima male sobe od kamena. Simon Bar Gideon je bolno treptao i umorno prešao rukavom svoje tunike preko uplakanih očiju. Oslanjajući se na zid zurio je u nesvesno telo svog sedamnaestogodišnjeg brata, koji je nepokretno ležao na slamarici pred njim.

„Ruven,” prošaputao je s tugom, pruživši prst da dotakne okrvavljene zavoje koji su pokrivali slabašnu mladićevu glavu. „Tako mlad – tako mlad.”

Samo malo pre toga lekar te zajednice je nagovestio da mladić neće preživeti tu noć. Uzdahnuvši beznadežno, on je ostavio Simona samog u njegovom tužnom bdenju. Simon se nagnuo bliže Ruvenu i nežno pogladio uvojak tamnosmeđe kose ispod zavoja.

„Kako li je naša majka?” tiho je prošaputao. Ona i njene tri sestre su ostale u Jerusalimu koji je bio opkoljen brutalnim rimskim legijama Vespazijana i Tita. „Zar mi ne možeš dati makar jednu reč nade, Ruven?” molio je. „Zar je moguće da si prešao toliki put preko te pustinje da bi umro bez ijedne reči o njenoj sudbini?”

Obrisao je krv koja je curila sa Ruvenovih slepoočnica, a zatim zurio u tamnocrvenu mrlju. Možda je krv onih koje je voleo već bila prolivena nekim rimskim mačem na ulicama Jerusalima.

„Reci mi, moj mali brate. Samo jednu reč. Da li su one još u životu?” Primakao je svoja usta bliže Ruvenu, a kao odgovor na njegovo pitanje su došli kratki uzdisaji golobradog mladića čije su rane govorile još dramatičnije od bilo kakvih reči. „Ti si od moje krvi,” rekao je tiho Simon, dok su suze pekale njegove oči. Uzeo je Ruvenove malaksale ruke i počeo da recituje Šema: „Čuj, Izraele, Gospod je Bog naš, Gospod je jedan i jedini...” Njegovom glasu se pridružio još jedan glas koji je sa ulaza iza njega ispovedao s pouzdanjem. Dok su oni uglas kazivali to drevno priznavanje Boga, Ruvenovo disanje je postalo još napornije, dok na kraju samrtno krkljanje nije ispunilo njegovo grlo.

Simon je oborio glavu i pritisnuo Ruvenove ruke na svom obrazu. „Kada je bio beba, ove ruke su se ispružale ka meni,” kazao je gnevnom glasom od bola. „Načinio je svoj prvi korak u mojim rukama.”

„Žao mi je, Simone,” čuo se glas iza njega čiji ton je ispunjavao ove jednostavne reči s dubokim saosećanjem.

„Mora da su svi oni već umrli,” jadikovao je Simon. „A ja sam ih napustio. Umesto da se borim, okrenuo sam se ovome - da u miru proučavam Božiju Reč. Uradio bih bolje da sam umro sa zilotima!” Gorak bol je bio u njegovom glasu dok je stezao

svoje pesnice.

„Jerusalim je pao! Postoji veća svrha za tvoj život koja je važnija od toga da umreš od gladi i pomora iza onih vrata,” tešio ga je prijatelj. „Tvoja služba još nije završena.”

„Kakva je korist od toga?” uzvratio mu je Simon. „Ko će znati ili mariti za ono što mi ovde radimo?”

„Jerusalim je pao,” čuo se ponovo glas. Kakva bi bila korist od toga da se ubrojiš među one koji su izmoreni glađu i mrtvi? Čak je i žena prvosveštenika primorana da tumara kroz uličice grada u traganju za otpacima hrane. Oni koji po mraku krišom izlaze izvan gradskih zidova tražeći korenje za jelo su razapeti, na stotine njih svake noći. Svako drvo je oboreno da bi se od njih pravili krstovi koji su poredani na putevima u grad. A kada je svako drvo upotrebljeno za tu zlokobnu nameru, onda se koristi kao lomača na kojima se spaljuju mrtva tela našeg naroda. Umreti tako nije ništa uzvišeno, Simone. To je samo smrt i ništa drugo.”

„Kako ti znaš o svemu tome?” upitao je Simon zagledan u Ruvenovo okrvavljeno lice.

„Pre samo sat vremena dvojica zilota su stigla u logor. Jednom su izbegli smrt, ali izgleda da će ih ona uskoro naći. Rekli su da će rimske legije doći i ovde.”

Simon je uzdahnuo, zaklimao glavom, a potom prekrstio Ruvenove ruke na njegovim grudima. „Ako je tako, ja imam hitan posao da završim.” Duboko je uzdahnuo i ispravio svoja ramena. „Da li je onda sve izgubljeno? Svi su umrli?”

„Rekli su da je Tit počeo da napada Severni zid. Preko dana su s ovnovima za probijanje zida razbijali utvrđenja. Tokom noći ziloti su se borili da poprave pukotine, odmarajući se jedino onda kada su popadali od iznemoglosti – ili kada bi smrt došla. Pre dve sedmice je oboren spoljašni zid, a zatim je pao i drugi. Prošle sedmice je i treći zid razoren. Kada su legionari prodrli na ulice grada, svi preživeli su se povukli u hram i nastavili otpor. Tokom šest dana su ovnovi za razbijanje zidova odjekivali u dvorištu Svetog mesta, a potom je i ono uzeto. Vojnici su poklali svakog živog. Neki su uspeali da se izvuku, kao tvoj brat i ta dvojica zilota. Ali dok su oni bežali, iza njih se podizao tamni oblak dima od hrama.” Prestao je da govori, a zatim je pažljivo rekao: „Žao mi je, Simone. Tvoja porodica je mrtva. Kazaćemo Kadiš za njih.”

„A kada Rimljani dođu ovde, ko će onda reći Kadiš za poslednjeg umrlog Jevrejina?”

„Možda... Bog,” odgovorio je polako.

„Onda moramo da sačuvamo reči Njegovih obećanja.” Simon je obrisao svoje oči i ustao. „A kada te reči budu zapečaćene, onda i mi, takođe, možemo da umremo u miru.”

„Da, Simone. Postoji drugi način da se borimo protiv onih koji kažu da nema Boga na Cionu. Kada svi sidemo u grob i zemlja Izraelova ostane prazna, Bog i dalje živi.”

Simon se okrenuo ka tom dobrom, starom čoveku sede brade, koji je stajao na ulazu.

“Onda ću da se vratim svome peru i sa mirom u srcu nastavim borbu protiv svojih neprijatelja.”

Simon je hodao polako preko sumornog, napuštenog dvorišta do sobe za pisanje koja je sada bila prazna. Podigao je rezu na vratima i otvorio ih, gledajući unaokolo dug kameni deo zgrade kao da ga prvi put vidi. Dvadeset i četiri svitka su ležala uredno

uvijena u platno na samom kraju sobe na drvenom stolu. Tomorrow they would receive a final coat of pitch before being sealed in the clay jars Sutra će primiti završni sloj obrade pre nego što budu zatvoreni u glinenim ćupovima i sakriju u pećinama pustinjskih brda oko Kumrana. Samo je ovaj svitak knjige proroka Isaije ostao nezavršen. Brišući ruke o svoju haljinu, prošao je do svog pisačkog stola i seo, brižno dodirujući novu kožu koja je bila raširena pred njim. Koliko će vremena proći, pitao se, pre nego što će ljudske oči čitati te reči koje je on toliko pažljivo prepisao sa dotrajalog i izbledeleg originalnog svitka? Pri slaboj svetlosti uljane lampe, on se napregnuo da pročita sledeći red u stupcu: „Kako su krasne na gorama noge onoga koji nosi dobre glase...”

Njegov glas je muklo odjekivao među kamenim zidovima te sobe. Bol mu je ispunio srce setivši se Ruvenovog spoticanja kada je stigao u tu zajednicu samo dva dana ranije. Njegove noge nisu izgledale krasne. One su bile bez sandala i okrvavljene, razderane do kostiju. „... koji oglašuje mir, koji javlja dobro, oglašuje spasenje, govori Cionu: Bog tvoj caruje!”

Ta pobedonosna izjava mu se sada učinila kao neko podsmevanje. *Spasjenja neće biti niti vesti o miru*, pomislio je Simon, dok je pažljivo umakao svoje pero u mastilo i prepisivao reči ovog obećanja kojeg je upravo pročitao. Samo Rimljani vladaju sada na Cionu. Ovo obećanje Isaije bi moralo da se čeka za neko drugo vreme, neki drugi vek. *Da li će to ikada doći?* zapitao se na trenutak.

Pitanje je samo dana kada će legionari doći do ove zajednice, ubijati, paliti i uništavati u ime Tita i Vespazijana. Jedino bi sveti spisi bili sačuvani. Božija Reč će spavati tiho u pećini dok ne dođe drugo vreme – ko zna kada će to biti? - i ljudi će da čuju ta obećanja i vide njihovo ispunjenje.

Simon je polako ispružio prst koji je podrhtavao i s puno poštovanja prepisao reči proroka. Nije se plašio svoje smrti. Ali se bojao plamena koji bi neizbežno sledio taj masakr. *Svici mora da budu sačuvani! Pomozi nam, Gospode!* Njegov tihi vapaj je dopreo do Boga Avramovog.

Duboko je udahnuo dok su mu u sećanju nadolazila lica njegove rodbine. Bog Izraelov nikad neće da zaboravi svoje obećanje i On će se setiti Jerusalima!

Simon je rukom obrisao suze i još jednom umočio pero u mastilo. Svako slovo, svaka crta mora biti savršeno napisana. Ništa ne može biti promenjeno ili izbrisano. *Hram je spaljen, jadikovao je. Da li je još koji Sveti Svitak sačuvan, ili ja, Simon bar Giora(izgovor?), držim poslednji primerak obećanja da će narod ponovo živeti iako je sada svuda samo pepeo?*

Pomisao na rimsku legiju je ponovo ispunila njegov um. Na samo par dana marša od mesta gde sada sedi, neko oštri svoj mač kojim će se završiti njegov život. *Brzo! Moram ovo da uradim pažljivo ali što pre*, odlučio je umočivši svoje pero. On i njegovi sunarodnici će izvojevati konačnu pobedu protiv rimskog holokausta. *Zajedno ćemo biti Čuvari Obećanja*, razmišljao je Simon, *čak i kada budemo počivali u miru.*

GLAVA PRVA
OTKRIĆE

„Antika! Antika!” uzvikivao je stari beduinski pastir videvši Eli Vorne, koja je ušla u radnu sobu obloženu drvetom od mahagonije u kući njenog ujaka. Posle šest meseci provedenih u Jerusalmu, ona je razumela tu reč dovoljno dobro. Za nekog naivnog turistu, izgubljenog u lavirintu šukova (fusnota: tipične male pijace u sokacima na Bliskom istoku) starog dela grada, to uglavnom znači da se neki delić onog „pravog krsta ili trnove krune” prodaje onom koji ponudi najviše.

„Antika!” Stari čovek se smešio pokazujući širok osmeh bez zuba i čušnuo svog mlađeg drugara po ramenu u nadi da će ovaj da pokaže malo više oduševljenja. Eli je umorno prešla rukom preko svog čela i uzdržavala se od jake potrebe da se okrene nazad i ode pravo u svoj krevet. Šta li je stara Mirjam razmišljala, pitala se, kada je pustila ovu dvojicu mučkaroša u sobu punu stvarnih arheoloških starina? Ne treba ni spominjati da je starica podigla Eli dok je ležala u krevetu sa najgorim slučajem gripa kojeg je ikad imala, samo zato da bi mogla da vidi nešto što je najverovatnije neka bezvredna starudija. Eli je već tri dana bila kod kuće i nije mogla da radi na iskopavanju. Bolesna i iscrpljena želela je samo da se odmori i spava. Na kraju krajeva, njen ujak Hauard Moniger je arheolog; ona je samo fotografisala otkrića.

Nije loš posao, razmišljala je, ako neka devojka voli da slika drške ćupova starih 2000 godina. It beat waitressing in Long Beach while all the prime photojournalism jobs were snapped up by GI's returning home from Europe and the Pacific. Iako sa diplomom UCLA za novinarstvo), bila je svesna toga da je imala sreću da pronađe neki posao. Stari dobri ujak Hauard je puno pomogao u tome. Njena plata koju je dobijala od Američke Škole za Istraživanje Orijenta je bila mala ali redovna. Međutim, nije bilo ništa u njenom ranijem obrazovanju što bi je pripremiilo za ovako nešto.

„Antika! Antika!” stari Arapin je ponavljao, uzbuđeno pokazujući prema oštećenoj kožnoj torbi, koju je nosio prebačenu preko njegovog košcatog ramena.

„U redu! Sačekajte samo trenutak!” Dala im je nestrpljivo znak da sednu, a potom promrljala, „Ostanite tu. Idem da zadržim onu dragu malu bakicu; a onda ćemo pogledati to blago koje ste doneli.” Okrenula se i pogledala prema otvorenim vratima koja vode prema hodniku. „Mirjam!” uzviknula je. „Dođite brzo ovamo!” Eli se osvrnula da pogleda na njena dva neobična posetioca. Sedeli su kruto na stolicama koje su bile presvučene kožom i širom otvorenih očiju posmatrali knjige na policama i izložene iskopine koje su ispunjavale sobu. *Oni sami izgledaju kao iskopine,* pomislila je Eli, izloženi među tim crepovima kao oruđe iz Bronzanog doba u ujka Hauardovim glass cases...

Dok su Beduini razgledali sobu, Eli je posmatrala njih. *Oni bi bili izvanredan prizor za fotografisanje.* Obojica su bili obučeni u duge haljine i nosili su tradicionalne sandale, prekriveni kefijom, pokrivalom za glavu kod nomadskih plemena u Palestini. Jedan od njih je izgleda imao osamnaest ili devetnaest godina. Njegova scruffy brada je uokvirila mršavo lice, a nos mu je izgledao kao neki veliki kljun među očima. Stariji čovek je imao kovrdžavu sedu bradu i visoku jagodičnu kost; on je podsećao Eli na a roosting buzzard blinking in the sun (pospanog mišara dok žmirka na suncu). „Mirjam!” viknula je ponovo, i stara žena koja je čuvala kuću ujka Hauarda se konačno pojavila na vratima. „Mislim da će mi biti potrebna vaša pomoc –” pokazala

je rasejano u pravcu dvojice pastira, koji su još sedeli uspravno, čekali i posmatrali. Kada se Eli okrenula k njima, oni su očito promenili taktiku u svojoj trgovini. Stariji od te dvojice je skočio na svoje noge i jako odalomio po glavi svog mlađeg ortaka. Eli je sa svojih 165 centimetara 5'5" bila viša od starijeg čoveka. Mlađi, koji je bio visok i pogurenih ramena, je malo sporije ustao.

„Selam.” rekli su obojica uglas i poklonili se s poštovanjem pred Eli.

„Selam,” uzvratila je Eli. Njih troje su stajali za trenutak nelagodno, sve dok Eli nije prekinula tišinu. „Izvolite sesti,” rekla je. „Profesor nije ovde, ali će se vratiti za par dana...” Njen glas je utihnuo dok su njih dvojica nastavili da stoje, osmehujući se pred njom.

„Antika –” počeo je opet stariji.

„Mirjam –” molila je Eli, gledajući prema vratima gde je starica stajala. Ali pre nego što je Mirjam mogla da prevede, stariji Arapin je odjednom pojurio i stao između Eli i vrata. Poturio je oštećenu kožnu torbu pred njom. „Antika!” isticao je svoju robu. Tada je svečano podigao svoj dlan prema njoj, kao neki indijanski poglavica, i dao znak rukom da stane.

„U redu,” Eli je teško uzdahnula. „Dajte da vidimo šta ste doneli. Srebrnu čašu? Pravi ekser od...” Pre nego što je mogla da završi, mršava preplanula ruka je izvadila iz torbe neki predmet koji je izgledao kao da je minijaturna mumija. Taj predmet je bio visine oko 25 i širok desetak centimetara, i uvijen komadićima platna. Njen sarkazam se smanjio i bio je zamenjen obazrivom radoznalošću. Starac se smešio sa osmehom bez zuba i s puno poštovanja joj pokazivao tu stvar.

„Antika!” ponovio je tiho i s poštovanjem. „Vidite, to je prava antika.”

Eli je, odjednom postidena zbog svoje površnosti, malo duže posmatrala taj predmet. A onda je stidljivo ispružila ruke, gledajući starog čoveka da vidi da li se on slaže da ona uzme to. On joj je klimnuo glavom i ponovo se nasmešio.

„Da, pogledajte. Na usluzi.” On je pažljivo stavio to u njene ruke i povukao se.

Čak i Elino neuvežbano oko je moglo da vidi da drži neki svitak. Bio je iznenađujuće težak u rukama, a potamnele ivice su izgledale trošno. Zaista, videlo se da je u pitanju nešto veoma staro. Međutim, u području arheologije, izraz „staro” je nešto sasvim relativno. Ona je bila dovoljno dugo u tom poslu da zna da nešto što je staro dve stotine godina nije baš imalo neku posebnu vrednost.

„Vrlo staro,” ohrabrivao je čovek.

Eli je podigla pogled k njemu i nasmešila se. Nije bilo načina da razjasni da li to što je držala postoji stotinu ili hiljadu godina.

„Žao mi je,” rekla je. „Jednostavno ne znam mnogo o tome. Profesor nije tu i neće se vratiti za nekoliko dana...”

„Otvorite,” navaljivao je stari Arapin, dograbivši to iz njenih ruku. Kako je zgrabio, komadi na rubovima su se raspali i pali na pod. „Vidite, antika.” položio je to na prostran sto i odvijao bez ceremonije. „Eto, vidite,” rekao je blistajući od zadovoljstva. „Vrlo staro.”

Unutrašnjost svitka je bila ispunjena elegantnim i uredno napisanim stupcima i bilo je očito da je to na hebrejskom jeziku. Delovi svitka su bili zašiveni i Eli je shatila da je taj materijal od kože. Gledala je pažljivo i pokušala da se seti onoga što joj je ujka Hauardov kolega rekao o jevrejskim svitcima koji su, pošto su bili istrošeni, čuvani u

genizama, "groblju" trosnih svitaka). Ovo bi mogao da bude upravo takav svitak, a njegova vrednost ne baš toliko značajna za arheologiju. Pa ipak, bilo je nečeg u obliku ovih slova. Bili su drugačiji od svega onog što se setila da joj je Moše ranije pokazivao.

„Da, to je izuzetno lepo,” ona je klimnula glavom ka Arapinu.

On se okrenuo svom mlađem ortaku i blistao pobednički.

„Dve stotine engleskih funti,” izjavio je. „U kešu.”

„Čujte,” pokušala je Eli da objasni. „Ja ne mogu. Mislim... ne znam ništa o ovoj vrsti posla. Moj ujak, on je profesor...”

„Dve stotine engleskih funti,” ponovio je on.

„Odakle ovo potiče? Gde ste to pronašli?”

„Keš,” odgovorio je, ispruživši otvorenu šaku.

Eli je pogledala najpre u kvrgavu šaku ispruženu pred njom, a zatim u oči, ispunjene užitkom pohlepe. „Ono što imamo ovde je prekid komunikacije, my good man. You are looking at the Betty Boop of the archaeology world. Ne i ne, hiljadu puta ne.”

Izduvala je svoj nos i nestrpljivo mahnula ka Mirjam, koja je još stajala na vratima.

„Mirjam, objasnite mu vi to.” Ne postoji šansa da se razgovara s čovekom čiji vokabular engleskog jezika sadrži samo „antika, vrlo staro,” i „keš.”

Mirjam pried herself away from the doorway dok je stari Arapin izbrbljao bujicu reči, mašući jednom rukom oko sebe, dok mu je druga bila još ispružena za novac. Mirjam mu je uzvratila na sličan način i Eli je primetila trenutnu promenu u njegovom ponašanju.

„Bah!” prezrivo je reagovao spuštajući svoju pohlepnu šaku. Streljao je pogledom Eli kao da je ona bila neki uljez u svetu visokih finansijskih poslova, then began to gather up the scroll like an angry executive stuffing disappointing quarterly statements into his briefcase (a zatim je počeo da skuplja svitak kao neki ljutiti šef neku bezvrednu stvar u svoju aktentašnu, razočaran tromesečnim poslovnim saopštenjima).

„Mirjam!” uzviknula je Eli. „Nemojte mu dozvoliti da to radi! – Ne činite to,” rekla mu je, požurivši prema radnom stolu.

„Bah!” prezrivo je reagovao ponovo, ne obazirući se na skorojevićku u poslu.

Mirjam je počela brzo da govori bujicu reči na arapskom savlađujući njegovu tvrdoglavost sve dok on nije, usred te grdnje, ponovo izvukao svitak iz kožne torbe. Gnevno je šmrknuo i ozbiljno posmatrao Eli dok je Mirjam završavala svoj govor.

„Hmmm,” izustio je trljajući zamišljeno bradu. „Hmmm,” A onda se njegov osmeh bez zuba ponovo javio. Mlatnuo je svog mlađeg ortaka po ramenu i njih dvojica su još jednom zauzeli svoja sedišta.

„Eto,” rekla je Mirjam Eli. „Vidiš, neko naprosto mora da zna kako treba da se razgovara sa ovim desert peasants (___ iz pustinje).”

„Šta si im rekla?” pitala je Eli, zadivljena.

„Rekla sam mu da si ti najveći stručnjak za drevne svitke i da im nećeš platiti dok ih sve ne pogledaš.”

„Stručnjak!” ponovila je jadno Eli. „Sve? Ne misliš valjda da ima još takvih stvari?”

„Zar ti on nije rekao?”

„Ne, nije.”

Mirjam je uputila tom starinskom pastiru još jednu dobru i žestoku kritiku, na što je on nastavio svojom bujicom reči, dok je Eli tražila da sedne u masivnu stolicu od kože za pisaćim stolom njenog ujaka Hauarda i utonula u nju.

„Pa dobro,” šmrkala je Mirjam, „ovaj lažljivi stari lisac kaže da ti je rekao da postoji još toga. Kaže da ti je rekao kako ih je njegov sin pronašao u ćupovima u nekoj pećini dok je išao da traži jednu izgublenu kozu.”

„Može biti da je tako,” Eli je slegnula ramenima. „Nisam mogla da razumem ni jednu reč.”

Mirjamine oči su se suzile i ona je odmahnula glavom. „Ha!” obrecnula se na pastira. „Govori najbolji engleski, moliću lepo.”

Starac je pogledao na mlađeg pastira kraj sebe, koji se pažljivo zagledao prema sanduku sa starim oruđem. Tada ga je starac mlatnuo po ramenu. „Najbolji engleski, moliću lepo,” prezrivo je procedio a zatim promrljao nekoliko arapskih kletvi.

Mladić je nervozno pročistio svoje grlo i prljavom rukom obrisao usne kao da bi na taj način oslobodio ukočen jezik. Zatim je duboko uzdahnuo i počeo: „Oprostite, gospođo.” Klimnuo je glavom prema Eli. Jedan određen i jasan trag britanskog akcenta u dubokom i prijatnom glasu naveo je Eli da pogleda preko ramena for the ventriloquist who might be throwing such educated tones into the mouth of this sack of bones and dirt (prema nekome koji govori kao iz trbuha koji bi mogao da ubaci tako učen glas u usta ovog džaka kostiju i prašine).

„Moj otac je sasvim neučtiv čovek” objasnio je. „Rekao mi je da on mora lično da vodi ovaj posao, a ja da učim.” Smešak se pojavio na njegovim usnama dok je krajičkom oka pogledao prema zamišljenom ocu pored sebe. „On ne želi nikom zlo.” „Očigledno, budući da tako dobro govoriš engleski, mora da si razumeo da ja nisam stručnjak kako me je predstavila žena koja održava kuću.”

Mirjam se okrenula da ide. „Doneću vam čaj,” najavila je uvređenim glasom.

„Hvala vam, Mirjam,” doviknula je Eli za njom. „I, Mirjam –“ Starica je zastala.

„Hvala vam.”

Oči mladog pastira su pratile staru ženu. „Ona je dobro uradila. Moj otac bi otišao do trgovaca antikviteta u Vitlejemu kada bi znao za to.”

„Kaži mi kako ste došli do ovoga.” Eli je naslonila svoju bolnu glavu on the leather chair (na stolicu presvučenu kožom).

„Moj najmlađi brat, Muhamed Vuk, je pronašao jednu pećinu ispunjenu sa ćupovima i nekim svitcima kao što je ovaj. Many were in pieces, and there were many broken jars and fragments (Mnogi su bili u delićima i bilo je mnogo slomljenih ćupova i odlomaka). On je izgubio jednu kozu, razumete, i tada je bacio kamen u neku pećinu da proveri da li je tamo zalutala. Čuo je zvuk slomljene grnčarije i došao po mene. Pronašli smo ovo i još šest celih.”

„Gde se nalazi ta pećina?”

„Postoje mnoge pećine u pustinji,” odgovorio je neodređeno sa smeškom. „To je jedna od mnogih pored Mrtvog mora. Ja znam gde se to nalazi, ali sada nije vreme da to kažem.”

„Shvatam.” Eli je razumela šta je on hteo da kaže. Neće reći ništa dok ne bude isplaćen. Starac bi, pomislila je Eli, dobro uradio kada bi uzimao lekcije od svoga sina. „Shvataš da ti ne mogu obećati bilo šta sve dok profesor ovo ne vidi.”

„Možda bi onda trebalo da odemo u Vitlejem kod trgovaca,” odgovorio je uzdahnuvši.

„Ne. Dozvoli da to sačuvam dok vi ne donesete i ostalo.”

„Na žalost, ne. Bojim se da ćemo provesti mnogo dana u toj pustinji. Proći će dve sedmice pre nego što se vratimo u Jerusalim. Polazimo sutra ujutru.” Krenuo je da ustane.

„Ne, sačekajte.” Eli je dala znak rukom da sednu. „Ja radim kao fotograf za arheološki tim. Da nisam bolesna sada bih bila sa profesorom.”

„Alah ti dao zdravlje, neka je blagosloveno njegovo ime.” Poklonio se ovaj pastir.

„Pa, dobro! Ali On nije, i ja sam sada ovde,” rekla je tihim glasom. „Onda, da li bi mi dozvolio da zadržim svitak preko noći? Mogla bih to da fotografišem i pokažem profesoru kada se vrati. Ako mu se sviđa ono što bude video, onda bi ti možda mogao da prepustiš tvom ocu da dovrši transakciju?”

Mladić je pročistio svoje grlo razmišljajući. „Oprostite, molim vas,” rekao je Eli, a zatim se obratio starcu koji je zurio sumnjičavo prema njoj. Tokom nekoliko minuta oni su raspravljali među sobom na arapskom, razmatrajući da li bi bilo mudro da ostave tako vrednu stvar u ruke ove riđokose, bez pokrivala, žene neznaboškinje koja čak i ne zna da govori jezik zemlje u kojoj sada boravi. Na kraju je Eli izvadila iz džepa novčanicu od pet funti, i ta diskusija se jasno promenila u njenu korist.

„Reci mu da će ovo biti depozit. U dobroj nameri, znate.” Dok je taj stari čovek posmatrao novčanicu, Eli je rekla: „On može da uzme svitak ujutru, ali i ja bih, takođe, htela da dobijem novac nazad.”

„Ne, hiljadu puta ne,” odgovorio je mladi pastir, nepokolebljivo odmahujući glavom. „On zadržava novac, a mi ćemo uzeti svitak ujutru.”

„Ali ti si obećao da ćete se vratiti kroz dve nedelje sa preostalim svitcima?” pitala je Eli. „A pet funti je deo kupovne cene ako profesor odluči da ih uzme.” Njene oči su se suzile oštromno dok je pokušavala da pokaže svoje pregovaračke sposobnosti. Mladić je preneo svom ocu ovu ponudu, koji se odjednom duboko zamislio. Posle kratkog sramežljivog razmatranja – *što je bilo više predstava nego stvarnost*, mislila je Eli, – on je razveseljen zgrabio novčanicu iz njene ruke, radujući se s bujicom reči na aramejskom. Baš kada je Mirjam ušla sa vrućim čajem na poslužavniku, on je energično zagrlio svoga sina i grabio dugim koracima iz radne sobe kroz glavni ulaz, mašući pobeđnički novčanicom od pet funti. *Zakupnina svitka*, razmišljala je Eli.

Nešto novo u Palestini.

„Onda, sutra ujutru.” Mladi Arapin se poklonio i izašao.

„Da, ako budem još disala,” stenjala je Eli, oslanjajući glavu na radni sto.

„Neka naš blagi Gospod pomogne u tome,” kazala je Mirjam uverljivo, dok je stavljala poslužavnik na radni sto. “Da li hoćeš da ti ostavim čaj pored kreveta?” upitala je Mirjam.

Eli je podigla glavu i zurila u staricu. „Ne, Mirjam. Odnosite čaj do fotolaboratorije.” Dok je Eli pripremala svitak za fotografisanje i sređivala stvari u laboratoriji, razmišljala je o njenoj ranijoj *confrontation* (konfrontaciji) sa Mirjam.

Osamdesetogodišnja žena koja je održavala kuću je smatrala sebe da je zadužena za sve, rešena da od površne, nekonvencionalne profesorove *sestričine* učini uglednu mladu ženu. Ekscentrična, dominantna, pa ipak zabrinuta za Elinu dobrobit, Mirjam

je preuzela na sebe odgovornost za crvenokosu fotografkinju.

„Rekla sam im da ti nije bilo dobro,” kazala je Mirjam kada je probudila Eli da se vidi sa beduinskim pastirima, „Ali veoma je važno da oni razgovaraju s tobom. Od najveće je važnosti. Jer ako oni odu, možda neće dolaziti. Popij svoj čaj i ja ću ti pomoći da se obučeš.” Mirjam se provukla do plakara i počela da prebiruje Elinu odeću. „Imaš predivne haljine, ali ih nikad ne nosiš,” grdila je Mirjam.

„You want me to wear an angora sweater to the dig? (Tražite da nosim džemper od angore za iskopavanje?)” šmrncula je Eli braneći se.

„Zar ne bi trebalo da podelimo s drugima naše izobilje? Ako ti ne nosiš ove stvari, ima toliko mnogo jevrejskih izbeglica na pristaništima. Sirote žene...”

„Ne planiram da zauvek pustim korene u Palestini. Kada ovde završim, otići ću u Evropu. U Pariz ili London. Tamo je civilizacija, znate i sami.” Izduvala je svoj nos i ispravila se. Spazivši sebe u ogledalu, savila se i utonula u svoj jastuk. „Pogledajte me, Mirjam. I am death warmed over (Ja sam jako bolesna). Ne mogu da vidim nikoga...”

„Nije važno kako izgledaš. Ovo je naprosto Jerusalim. Ljudi koji bi hteli da se vide s tobom su samo beduinski pastiri. Oni su dosta neuki. Po ceo dan nadgledaju stada koza. Misliće o tebi da si posebno lepa.” Bio je neki veseo sjaj u očima starice kada je izabrala jedan par kaki pantalona i majicu koja se slaže uz njih. „Mislim, ipak, da je sad važnije da izgledaš kao neki arheolog”. Položila je tu odeću na Elin krevet.

„Podižete me da vidim beduinske pastire? Pravo iz kreveta?”

Mirjam je stavila hladnu ruku na Elino čelo. „Profesoru će biti mnogo lakše sada kada više nemaš groznicu.”

„Baš dobro.”

„Ako želiš, dovešću Beduine ovde kraj tvog kreveta.” Predložila je blago Mirjam.

Eli se uspravila i zamahnula nogama sklanjajući pokrivač. „This better be something, Miriam. It better be”. Ona je bila bespomoćna pred Mirjaminim nepokolebljivim, dugim pogledom.

Eli se nasmešila u sebi setivši se tog blefiranja starice. Njene ruke su vešto stavile film u fotoaparatus i pripremile osvetljenje.

Kada je Mirjam ušla sa čajem, Eli je raširila svitak preko velikog stola u centru laboratorije. „Isus pazi na tebe,” kazala je Mirjam, „ali i ti sama treba isto tako da se čuvaš. Hajde, uzmi čaj. Evo ti i ovo –” ponudila je Eli s kutijom maramica.

Šta ne bih dala sada na svetu, pomislila je Eli, *za one američke maramice Kleenex!* Ovdašnji toaletni papir je dovoljno loš, ali ovaj materijal u koji ljudi duvaju svoje noseve je neki hibrid pleve i šmirgl papira – čime se garantovano ogrebu i bacili i koža i sve drugo.

„Hvala,” progundala je Eli. Njen glas nikako nije odražavao zahvalnost. Ali joj je prijao miris čaja i to je cenila. Sela je tromo sa šoljom u ruci da razgleda svitak.

Mirjam je ovlaš dodirnula Elino čelo. Potom je starica vukući noge izašla i zatvorila vrata za sobom.

Gde li je na ovom svetu, čudila se Eli, *ujka Hauard našao Mirjam?* Ova Arapkinja bi mogla sama da nadmudri najbolje trgovce iz njenog naroda. Pa ipak, njen oštar jezik je ublažen njenim instiktom da bude majka svakome kome bi zatrebala njena pomoć. Eli je bila zadivljena time da je ta starica verovala u Boga o kome je govorila kao o

nekome ko stvarno postoji. Većina Jevreja u Jerusalimu je izgubila nadu u Mesiju, a oni koji su se još držali te svoje nade, očekivali su nekog zilota kao vojskovođu. Ali Mirjam, ta starinska Arapkinja, je verovala u Spasitelja, da je Ješua njen Alah. Brišući svoje ruke o njenim kaki pantalonama, Eli je pažljivo dodirnula osetljiv svitak. Sama Eli je malo verovala o religiji. Ona je, zapravo, retko i ne dovoljno ozbiljno razmišljala o tome, da bi došla do pravih pitanja.

Uzdahnula je i pogledala prema zidu, na kome su bile okačene nasumice raštrkane fotografije, koje je ona uslikala tokom poslednjih nekoliko meseci u Palestini. Proučavala je lica onih koje je srela na vijugavim ulicama Jerusalima. To nisu bile loše fotografije. Profesor Tirni sa UCLA bi ih mogao spakovati i poslati Nacionalnoj Geografiji ili u najmanju ruku organizovati izložbu na in some Graduate Middle Eastern History class. Uzevši sve u obzir, Palestina je bila raj za novinare fotografe. Slika jednog naoružanog Arapina, obučenog u dugoj haljini i s crvenim fesom na glavi je bolja od neke devojke iz saveza studentkinja tokom igranke na kraju godine. I sokaci pokriveni kamenom u starom delu Jerusalima su bili za fotografe u svakom pogledu atraktivniji od Westwood Boulevard (Vestvud Bulevara). Do nedavno je Eli mislila da svako, ko ima i malo sposobnosti, može u ovom gradu da napravi fantastične fotografije. Moše se nije složio s tim. On je veličajući njen talenat govorio svima koji bi slušali da je ona Rembrant u svetu fotografije i da niko nije dočarao Jerusolim kao ona.

„Ima nešto što ti uhvatiš na licima,” kazao bi on i glas bi mu utihnuo. „Ima nešto...” Eli je, naravno, bila polaskana, ali ona je imala osećaj da je Moše znao toliko puno o fotografijama koliko je ona znala o vavilonskom klinastom pismu. Pa ipak, dok je posmatrala the silent eyes (te mirne oči) koje su gledale na nju, na tim licima je bilo dovoljno života i duše da je poželeva da priča sa onima koje je videla samo okom fotoaparata.

Šta je bilo to što je zajedničko svim tim slikama. Jedan arapski trgovac stojeći na ulazu svoje prodavnice, neka beduinska žena koja čvrsto nosi krčag s vodom na glavi, jedan ortodoksní Jevrejin stojeći pored Zida plača, neki mali jevrejski dečak, jedan od izbeglica, stojeći ponosno sa svojom prvom pomorandžom – sve su te slike imale nešto zajedničko. Govorile su jednu istu poruku – sve su imale *nešto...* Šta je to pokrenulo nju da snap the shutter (škljocne zatvarač)? Ona je zurila u njihove oči, a onda je shvatila. Svi ovi ljudi pripadaju jednom podneblju. I nisu kao ona. Niti kao David. Svi su oni bili kao Moše; i svi nekako u fokusu.

Moše! Pomisao na njega je donela osmeh na Elinim usnama kada se setila ne samo njegove pohvale za njen rad, već i nečeg divnog što je on uneo u njen život. Moše Sahar je bio lingvista za arheologiju na Jevrejskom Univerzitetu u Jerusalimu. Visok i vitak, s grubim crtama lica i preplanuo od sunca u svojoj zemlji, ovaj Jevrejin je bio upadljiva suprotnost Elinoj belojoj koži punoj sitnih pega s kosom boje bakra i zelenim očima. On se osećao kao kod kuće među souks and the cabbis of the Old City (malim pijačnim ulicama i _____) u starom delu grada. Arapski trgovci su ga dozivali i on im je odgovarao na njihovom maternjem jeziku dok je Eli stajala preneražena i impresionirana njihovim cenkanjem. Vrlo često to cenkanje je bilo usmereno na nju. Retko bi se završila šetnja a da Moše nije bio ponuđen sa dvadeset kamila u zamenu za crvenokosu ženu bez pokrivala. Prema mišljenju arapske muške populacije,

ovakvu trgovinu nijedan razuman čovek ne bi odbio.

„Zar nikad nisi bio kušan da im popustiš?” zadirivala ga je Eli.

„Šta? Za dvadeset kamila? Ti vrediš najmanje pedeset i još par koza,” rekao je, dodging her playful blow (izbegavajući njen nestašan udarac).

Moše je sa svojih trideset i dve godine bio neoženjen i potpuno predan svome poslu. On je bio, zapravo, jasno određen više nego bilo koji drugi čovek koga je Eli poznavala. Sreli su se iste sedmice kada je Eli stigla u Jerusalem. Tada ga je ujka Hauard pozvao na večeru da razgovaraju o otkriću drški od krčaga na kojima je bilo napisano ime drevnog grada Gibeona.

Takvo uzbuđenje u glasu nekog čoveka Eli je čula samo onda kada su njena braća raspravljala the Rose Bowl or laid odds on whether the war would end before they could enlist (o takmičenju u kriketu ili u njihovom klađenju da će rat prestati pre nego što bi oni bili pozvani). Eli je mirno sedela i slušala dok su ujka Hauard i Moše mudrovali o toj mogućnosti da su zaista pronašli drevni lokalitet gde su se borili Davidovi i Saulovi ljudi. Eli je počela da zeva i učtivo se izvinula kada je Moše podigao pogled prema njoj sa najdubljim braon očima koje je ona ikad videla i rekao: „Moram da vam se izvinim. Brbljati o prastarim bitkama u prisustvu tako lepe žene je za mene isto što i sknavljenje. Bojim se da se nisam mnogo zainteresovao za normalan razgovor.”

Eli je zurila u duboka jezera koja su je posmatrala tako prodorno i osetila da se topi. „Oh, ne, gospodine Sahar.” slagala je malo. „Sve to mi izgleda posebno zanimljivo.” Prijatan osmeh i treptaj očima je učinio svoje. Sledećih nekoliko meseci su bili ispunjeni sa divnim razgovorima o vavilonskom klinastom pismu i o većoj vrednosti kožnih svitaka nad starudijom od bakra. Shvatila je da je, ustvari, postala zainteresovana za tu temu isto kao i za njenog učitelja.

Ona je istinski volela Mošu. Možda se njihovo prijateljstvo kretalo ka nečem dubljem. Ono što je bilo najvažnije, kada je bila pored njega nikad nije razmišljala o Davidu i ne bi preko dana sanjarila kako je David drži i šta je on značio u njenom životu.

Eline oči su se ponovo usmerile na taj tajanstven tekst pred njom. *Šta bi Moše mislio, pitala se, o ovim svitcima? Najverovatnije to, pomislila je, I have just paid five pounds for the Brooklin Bridge (da sam platila pet funti za Brukilinski most?).*

GLAVA DRUGA

KRIJUMČARENJE

Oštar pramac stare ribarske lađe se podizao i spuštao u ritmu sa isprekidanim tupim udarcima dizel motora. Moše Sahar se pridržavao za glatku ogradu i odupirao talasanju Sredozemnog mora. On je, kao neki živi kip na pramcu lađe, šiban vetrom i oštrom, slanom vodenom prašinom, osmatrao tu ponoćnu tamu. Znao je da su bili udaljeni samo nekoliko kilometara od njihovog cilja, a još se nisu pojavile neizbežne britanske topovnjače. Možda će i uspeti da se nekako probiju kroz tu blokadu i svoj dragocen prokrijumčaren teret istovare na obale Palestine. Možda će biti pošteđeni sirena, reflektora i naoružanih mornara koji bi krčili sebi put ispod palube da uklone njihovo blago.

Moše je mogao da zamisli te ljude koje su tajno prebacivali kako su dole, zajedno šćućureni u tišini, podnosili morsku bolest i neverovatno skućene uslove – osamdeset i ćetiri ljudskih duša prenatrpanih u prostoru koji je predvićen za manju grupu ribara. Ali ovi ljudi su bili oni koji su preživeli – *preživeli* Aušvic, Ravensbruk, i Birkenau – mesta gde su milioni ljudi, žena i dece umrli samo zato što su bili Jevreji. Oni su se suoćavali sa glaću, prinudnim radom, brutalnošću i mućenjem – zato što su bili Jevreji. Posle svega toga su umirali u gasnim komorama, pećima, bez navedenog imena u masovnim grobnicama – zato što su bili Jevreji.

Moše se setio mnogih lica tih osamdeset i ćetvoro ljudi, kojima je samo dan ranije pomogao u prebacivanju nasred mora. Na toj palubi onog zarćalog, glomaznog teretnog broda je bilo prenatrpano oko osam stotina izbeglica koji su ćekali male brodove da ih prebace kroz britansku blokadu. Onako izbledeli, tihi, mršavi i slabi, ćak su i oni vrlo mladi na neki naćin izgledali stari i nećnog zdravlja, netremice su gledali dole prema Moši na staroj ribarskoj laći. A tada, radujući se kiši koja je poćela da pada, oni porećani na ogradi tog teretnjaka su uzvikivali reći nade, bodreći ovih osamdeset i ćetvoro koji su se spuštali na ovu palubu.

„Hej, Aram,“ našalio se jedan, dok se njegov prijatelj ukrcavao na laću, držeći Mošu za ruku, „da li si ikad ućio da plivaš?“

„Lehajim!“ dovikivali su drugi. „Na život!“

„*Ove godine u Jerusalem!*“ doviknuo je jedan stari ćovek u suzama, sećajući se tog obećanja njegovih predaka. Sada nije bilo oproštaja na rastanku. Već je bilo isuviše mnogo oproštaja i rasanaka, dovoljno za ceo život. U ime onih koji su umrli bez nade, ovi preživeli će dodirnuti tlo njihove drevne postojbine i pronaći novi život i trajnu nadu – zato što su bili Jevreji. To bi znaćilo samo da mogu da proću te britanske ratne brodove koji patroliraju u tim vodama u potrazi za „ilegalnim“ imigrantima.

Mošine oštre oći su ispitivale kroz tamnu noć ne bi li primetio neki patrolni ćamac. U daljini su svetlucale svetiljke Tel Aviva – tako blizu, a ipak daleko. Noćas će svaki radio u Palestini biti ukljućen kako bi se slušale vesti iz daleke Amerike, gde baš u ovom trenutku Ujedinjene Nacije treba da odluće o podeli Palestine na dve drćzave: jevrejske i arapske. Moćda se Britanska ratna mornarica noćas povukla da bi slušali glasanje koje bi jednom za svagda odlućilo o prisustvu Velike Britanije na Bliskom istoku. Moše je predoćio sebi engleske oficire u njihovim menzama kako zavaljeni pijuckaju viski i komentarišu glasanje svake nacije. Ako bi se podela zemlje izglasala u UN, Britanci bi se povukli i tada bi prestala i ova tajna putovanja. Više ne bi bilo „ilegalnog“ useljavanja Jevreja. Oni bi mogli otvoreno i sa propusnicama da dolaze svojoj vlastitoj domovini. Oni bi tada mogli da žive slobodno i da sami odlućuju o svojoj sudbini. A Moše Sahar, tajni pripadnik Hagane i probijać blokade noću, arheolog i profesor danju, bi ponovo mogao da bude Moše Sahar, arheolog i ništa drugo. Obrisao je rukom slanu vodenu prašinu sa oćiju, molio se za ishod glasanja i pomalo zavideo onima koji su utopljeni kraj vatre uz kafu slušali svoj radio dok je svet ćinio kraj za „Jevrejski problem“.

Potom je razmišljao o lepoj i spokojnoj Eli. Bila mu je kao utoćište; ona nikad ne bi pretpostavila da on vodi taj dvostruki život. A kada bi stvarno saznala, ona bi jednostavno iz zabave traćila da krene zajedno s njim i fotografiše te avanture. Eli

nije marila za političke rasprave o spornim pitanjima, već su joj bili važni ljudi i njen fotoaparati. Državni brodovi mogu da se sudaraju i tonu, ali za Eli je jedino važno bilo to da su ljudi na kraju spašeni i da ona ima dovoljno filma da to fotografiše. *Ona je u duši istinski novinar*, razmišljao je Moše. Pored njegovih dubokih osećanja koje je gajio prema njoj, njeno prijateljstvo je bilo savršen zaklon za čoveka koga love britanske vlasti i koji je bio poznat kao „Kengur”, zbog njegove veštine u tajnom prebacivanju ljudi. Njega nikad nisu videli u društvu s nekim za koga bi se i malo sumnjalo da je član Hagane, jevrejske tajne organizacije. Eli i njen fotoaparati su bili jedini njegov kontakt sa drugim članovima te organizacije. Fotografije hijeroglifa i simbola klinastog pisma su prenosile tajne šifre o njegovom kretanju onima kojima su one bile potrebne. Serija fotografija jevrejskog teksta sa svitaka je u sebi komunicirala planove i namere. Eli je uzela te slike i jedan arapski kurir ih je odneo do „članova” tog arheološkog društva. Sve je to bilo vrlo prikladno i bezbedno. Ona nikad ne bi posumnjala bilo šta u vezi toga, a i kada bi pretpostavila da tu nešto ima, Moše ne bi mogao da tvrdi da bi to njoj bilo od posebne važnosti. Stoga, ne samo da je njena pomoc bila prikladna, već je ona bila i jedna od najdivnijih žena koju je ikad sreo.

Ponekad je pomislio da bi zaista mogao da bude zaljubljen u nju. Nadao se da će kasnije biti vremena da malo dublje istraži tu mogućnost. Međutim, u ovom trenutku je bilo nešto mnogo važnije u pitanju – budućnost jevrejske domovine. On ne bi mogao sebi da priušti da bude toliko zaljubljen sanjajući o ličnoj sreći. Ljubav prema devojci čini da čovek ima puno razloga da se čuva i ostane u životu. Ona oduzima sposobnost hrabrog suočavanja sa smrću. Ona čini da čovek okleva kada se opasnost nadvija nad njegovom glavom. Stoga, Moše će da sačeka pre nego što dozvoli Eli da zauzme previše mesta u njegovom srcu. Ona je već učinila da mu život bude opasno dragocen.

Svetiljke na obali su se primećivale sve jasnije, a još nije bilo nikakvog znaka da ih vlasti progone. Moše je podigao kragu svog plavog vunenog kaputa preko ušiju i navukao kapu. U taj mali brod je snažno udario jedan izuzetno veliki talas, i on se spotaknuo unazad odgurnuvši nekog iza sebe. Bila je to jedna žena koju umalo nije srušio na palubu. Uspeo je nekako da se uhvati za ogradu i tu ženu pridrži da ne padne. Bila je to jedna od izbeglica. Koliko dugo je stajala tamo i posmatrala ga u njegovom razmišljanju?

Držao ju je za ruku i pronašao sebi oslonac. „Oprostite,” rekao je, našavši i za nju jedan držač na ogradi. „Trebalo bi da ste dole sa ostalima.”

„Noćas je more uzburkano,” odgovorila je, izbegavajući njegovu primedbu i odvajajući se iz njegove ruke.

Moše je mogao samo da razabere njenu priliku pod sjajem zvezda. Po glasu bi se moglo reći da je to mlada osoba, dok joj je koža bila jako svetla naspram crne kose. Bila je prekrivena nekom velikom maramom, ali iz njihovog sudara on je znao koliko je slabašna – skoro krhka – ona bila.

„Da li je more uvek ovako uzburkano?” upitala je s ozbiljnošću, gledajući ga bistrim sjajnim očima.

Učinilo mu se da je primetio strah u njenom glasu. „Ponekad je mnogo gore nego sada. Ne treba brinuti o tome.”

Ona se zagledala preko ograde u mračnu, zamućenu vodu. „Ne znam da plivam,” rekla je tiho.

„Plivanje, dakle, nije uključeno u vaš paket aranžman,” nasmešio se.

Pogledala ga je za trenutak kao da ne pridaje posebnu pažnju njegovom pokušaju da unese malo humora, a potom se okrenula i bez reči stajala posmatrajući obalu.

„To je to, zar ne? Palestina?” upitala je.

„Da,” odgovorio je. Palestina – Engleska. Pod kontrolom oružanih snaga Njegovog veličanstva.”

„Tako blizu,” rekla je tužno. „Da li će nas presresti?”

„Moguće je,” odgovorio je Moše. „Ako nas opaze...”

„Ja ne umem da plivam,” rekla je ponovo. „Ja neću da me odvedu.”

„Trebalo bi da odete dole gde su i ostali,” zahtevao je, postavši zabrinut šta bi ona mogla da uradi ako bi se na horizontu pojavila neka topovnjača.

„Molim vas,” preklinjala je, uhvativši ogradu sa čvrstom odlučnošću. „Ne mogu. Tamo dole je tako zagušljivo i prenatrpano. Pustite me da udahnem svež vazduh barem na kratko.”

Moše se malo odmaknuo i stajao u tišini, pitajući se kroz kakve je sve agonije ova mlada žena morala da prođe da bi došla do ovde. „Mesto našeg iskrcavanja je na samo nekoliko kilometara prema severu,” rekao je tiho. „Vaš dom, vaš novi dom, je kibuc koji nije daleko – “

„Ja idem u Jerusalim,” prekinula ga je. „Moja familija je tamo. Nisam ostala sama. Imam rodbinu i nisam kao svi oni dole.” Rekla je to otvoreno i po glasu u tim poslednjim rečima bi se moglo reći da se distancirala od ostalih osamdeset i troje ljudi koji su se nadali obećanoj zemlji.

„Shvatam,” rekao je Moše pomalo nesigurno, ne razumevajući gnev u njenom glasu.

„Vi onda imate sreće.”

„Sreće,” ponovila je flatly. „Zaboravila sam da je postojala takva reč.” Zatim se okrenula i posrćući zbog ljuljanja broda, nestala dole kroz otvor za utovar. Moše je još jednom osmotrio horizont, a potom je otišao za tom mladom ženom niz stepenice. Dole na podu potpalublja sedeli su i stari i mladi stisnuti jedan uz drugoga. Neko malo dete je zaplakalo i jedna starija žena je pokušala da ga uteši, dok su ostali bili tihi. Jedan slab fenjer se njihao sa grede u centru prostorije bacajući evil shadows (zlokobne) senke na njihova izmučena lica. Sve oči su se okrenule s puno nade ka Moši koji se pojavio na stepenicama – sve osim očiju te mlade žene koju je sreo na palubi pre nekoliko trenutaka. Ona se držala izdvojeno od ostalih naslonjena u jednom uglu. Njena duga crna kosa swung with the shadows (se njihala sa senkama) dok su nakvašeni pramenovi bili pripijeni oko njenog lica. *Ona je*, pomislio je Moše na trenutak, *izuzetno lepa*. Imala je pravilan, orlovski nos iznad prijatnih punih usana koje su bile upadljive na tako mršavom licu. Zurila je u pod, odbijajući da pogleda tog čoveka koji ju je nazvao „srećnom.” Ona zaista nije bila kao drugi. Trljala je odsutno prstima preko neizbežne tetovaže identifikacionih brojeva na njenoj podlaktici. *Kao da se nada*, pomislio je Moše, *da će uspeti to da izbriše*. Obuzeo ga je talas saosećanja. Znao je da je ona i dalje patila.

Jedan beskućnik u dronjicima je sledio Mošin dug pogled ka mladoj ženi, a zatim je upitao: „Gospodine, da li imate vesti za nas?” vraćajući Mošu u trenutne okolnosti.

„Mi smo” – započeo je Moše, progutavši knedlu u grlu. „Mi smo vrlo blizu našeg cilja.” Nasmehio se videvši svetlost koja je preobrazila prethodno zabrinuta lica i radostan žamor koji se proširio kroz ceo skup. Jedino ta lepa mlada žena nije reagovala na tu vest.

„Koliko još?” bilo je prvo pitanje. „Šta je sa Britancima?” „Kada ćemo se iskrcati?” „Otprilike kroz jedan sat,” odgovorio je Moše. „Nismo koristili radio u našem putovanju. Izgleda da nas Britanci do sada nisu primetili. Imajte nadu. Još malo, pa smo kod kuće.” Moše je još jednom bacio pogled na potišteno lice te mlade žene, i okrenuo se gore da nastavi svoje bdenje.

Kad je Moše izašao iz tog zagušljivog potpalublja jedan ugodan nalet vetra ga je pogodio pravo u lice. Namestio je svoju kragnu, pognuo glavu i krenuo napred, posrćući oko kotura za užad i ribarskih mreža. Kada ta napukla lađa ne bi prevozila ilegalne putnike, onda je služila za prevoz sardina. *Sasvim prikladno*, razmišljao je Moše, *kada je reč o načinu na koji oni svakog sabiju u ovu limenu konzervu*. Kapetan te lađe Ehud Šif, jedan otresit Jevrejin iz Rumunije, je ustvari kao ribar legalno zarađivao za život. Za ove druge aktivnosti koje nisu bile po zakonu, jedina nagrada mu je bila zadovoljstvo što bi taj 'kargo', kojeg je istovarivao u Palestini, prošao baš pred nosom skoro cele britanske flote. Moše je znao da Ehud probija blokade ne samo uprkos Englezima već i zbog patriotizma i saosećanja. Prosed i kosmat, sa mirisom na jučerašnji ulov, Ehud Šif je bio među najboljim probijačima blokada. On je sa tom svojom starom lađom vešto prebacio ukupno hiljadu i dvesta izbeglica samo u poslednjih četiri meseca. Njegovo ostvarenje je bilo impresivno, imajući u vidu da su Britanci dozvoljavali legalan ulazak za samo hiljadu i petsto Jevreja mesečno. A on je bio jedan od mnogih koji su, ako bi bili uhvaćeni, rizikovali da izgube brod i da završe u zatvoru. Ostaci i delovi drugih malih brodova su često plutali u vodama blizu Tel Aviva i Haife posle sličnih poduhvata. Moše je podigao pogled prema Ehudu na krmi i nasmehio se. Setio se da su mnogo puta u povratku posle neke posebno teške vožnje prolazili pored ostataka nekog manje srećnog broda i da bi tada Ehud mrmljao ovoj staroj lađi: „Zatvori oči, draga moja. Ne obaziri se na to, ljubavi moja.” A zatim bi svojim kvrgavim rukama, ispucalim od vetra nežno dirao kormilo lađe kao kada bi mazio lice svoje ljubljene. Možda najsmešniji detalj u vezi Ehuda i njegove lađe za sardine je bio njen naziv: *Ave Marija*. Nazvati neku staru jevrejsku lađu za sardine „Zdravo Marija” je, najblaže rečeno, zvučalo neobično.

„Kupio sam ovu lađu u Italiji,” Ehud bi promumlao kada bi ga upitali. „Marija je bila Jevrejka i nosila je jevrejsko dete. Zar to nije odgovarajuće ime za mog anđela?” Niko nije raspravljao dalje o tome. Poneki rabin bi sumnjičavo gledao na to, ali Britanska ratna mornarica nijednom nije zaustavila lađu *Ave Marija* kada bi „njeno dete” bilo u potpalublju. A svi oni kojima je ta lađa doprinela da mogu da žive u Palestini su blagosiljali njeno dno prekriveno školjkama.

Moše se ponovo napregnuo na pramcu broda i netremice gledao prema Tel Avivu. Mogao je da vidi obrise ratnih brodova koji su usidreni stajali u luci. Napinjao se da vidi detaljnije, a zatim podigao dvogled koji se njihao oko njegovog vrata. Tamo, u odsjaju gradskih svetiljki, ugledao je nešto što je učinilo da mu je srce stalo, a potom jako lupalo nasuprot brektanju motora njihove lađe. Između dva usidrena britanska broda pojavila su se svetla trećeg broda koji je izašao i krenuo direktno prema lađi

Ave Marija. Jedan letimičan pogled mu je kazao sve. Moše se okrenuo na svojim petama i potrčao uz stepenice do Ehuda koji je stajao na kormilu.

„I ja sam ga takođe opazio,” progundao je EHUD kada je Moše stao kraj njega. „Neka topovnjača.”

„Da,” uzvratilo je Moše, osetivši žmarce i znoj među ramenima. „Juri najvećom brzinom.”

„Uzeli su nekog na nišanu.”

„Mi smo direktno na njenom putu. Uzalud je ako pokušamo da im pobegnemo,” rekao je Moše. „Stigli bi nas za manje od pet minuta.”

EHUD je blago prešao preko glatkog drveta točka za upravljanje. „Ah, draga moja,” rekao je tužno lađi, „ti si divna, ali jako spora, eh?”

„Onda ako već ne možemo da im pobegnemo, moraćemo da ih nadgovorimo. Oni se neće ukrcavati po ovakvom moru.”

„Ali oni mogu da nas nateraju nazad u luku. Ili da nas raznesu u paramparčad.”

Moše je skočio nazad niz stepenice. „Zaokreni, Ehude,” dao je uputstvo. „Nazad ka moru.”

Moše je sišao kroz otvor pipajući po mraku, dok se *Ave Marija* naglo zaljuljala na drugu stranu. Fenjer koji se njihao u potpalublju je osvetlio strah na licima tih ljudi i žena. Nije im bilo potrebno objašnjenje. Zbog skretanja lađe i zabrinutosti na Mošinom licu bilo je dovoljno jasno da nešto nije u redu. Moše je na trenutak uhvatio pogled te mlade žene. Njene oči su bile pune rezignacije i optuživanja. Zašto im je data nada? Brzo je okrenula pogled na drugu stranu.

„Ima li među vama ribara?” pitao je Moše. „Trebamo nam odmah posada gore.”

Trojica mršavih nekada kršnih mladih mornara su ustali i uputili se prema Moši.

Nijedan od trojice nije ličio na ribare Sredozemlja. Od njihovih pohabanih cipela do dugih crnih kaputa i preširokih prsluka koji su visili na skupljenim telima, ovi ljudi su oslikavali Jevreje iz Evrope koji potajno ulaze u Palestinu. Oni bi bili odmah otkriveni ako bi *Ave Marija* bila zaustavljena.

Moše je osmatrao sve prisutne tražeći odgovarajuće kape i kapute koje bi mogle da prođu inspekciju oficira Britanske mornarice.

Nekoliko izbeglica su imali kape koje su ličile na one koje nose grčki ribari. Bilo je sasvim dovoljno. Moše ih je poskidao sa glava iznenađenih vlasnika, a zatim je počeo da otvara pregradke ispod njihovih sedišta tražeći kišne mantile i čizme. Pronašao je jedan pleteni džemper natopljen uljem i neki poderan vuneni kaput. Skinuo je sa sebe svoj kaput i pružio ga jednome od te trojice koji je nosio približno isti broj odeće.

„Obucite ove stvari,” davao im je uputstva. „I dobro pazite da vam se obuća ne primeti. Ne treba biti detektiv da bi se videlo da niste obuveni za rad na palubi ribarske lađe. Stojte iza mreža ili nečega, razumete?”

To šareno društvo ga je sledilo uz stepenice i zauzelo svoja mesta – jedan je bio sa EHUDOM na kormilarnici, druga dvojica su nameštali mreže koje su bile razbacane po palubi. Moše je stajao blizu otvora za utovar, gladeći hladnu šolju kafe. Nadao se da će ova opšta slika odražavati bezbrižnost i da će Britancima izgledati kao da *Ave Marija* upravo napušta luku, umesto da se vraća sa dugog putovanja.

I dok se ta mala lađa ljuljala na talasima, britanska topovnjača je jurišala prema njima kao što bi terijer jurio za nekim a rat (pacovom/prevrtljivcem).

To zloslutno brujanje motora na topovnjači se smanjivalo i povećavalo s vetrom i izgledalo je kao da reži upozorenje: *Beži, beži, beži*. Ali nije bilo bežanja. Postojao je samo slab tračak nade da će nekim čudom ta topovnjača proći pored njih ne primetivši ništa. „Bože Avramov”, molio je Moše, „opomeni se nas.”

Ako se ne bi desilo to čudo, možda bi bilo drugo, da ih Britanci puste misleći da su oni prvi lovci na sardine u jutarnjem ribolovu. „Gospode, opomeni se koliko su ova tvoja deca patila.”

Moše je pomislio na kaveze duž paluba britanskih brodova za proterivanje; kaveza za uhapšene useljenike koje su odvodili u kažnjeničke logore na Kipru. Ponovo bodljikava žica; ponovo zatvor za decu, među kojima je bilo i onih koji nikad nisu udahnuili vazduh slobode. „Ne usuđujemo se da pređemo našu mesečnu kvotu za ulazak Jevreja,” jedan britanski pukovnik mu je objašnjavao dok su pili pivo u hotelu „Kralj David”. „Zašto se jednostavno ne vratite tamo odakle su došli? Prestanite da provocirate Arape.”

Tokom osam godina koje je proveo u tajnom prebacivanju Jevreja iz Evrope kojom je dominirao nacizam, Moše nikad nije bio tako blizu da sebe oda pred Britancima. Sa čeličnim pogledom i jakim uzdržanjem, Moše je odgovorio: „Da se vratite u peći Aušvica, jel' to mislite?” Taj pukovnik se smejao usiljeno, a potom je zbunjeno šmrknuo dok ga je Moše streljao očima.

„Vi znate o čemu govorim. Čoveče, vi ste ovdašnji. Sigurno shvatate da imigracija ne znači ništa drugo nego nevolju. Imaćemo još jedan holokaust na našem vratu, a ovaj put će to biti Arapi koji će da urade taj prljavi posao, zar neće biti tako?”

Da, pomislio je Moše, *pod pasivnim posmatranjem Britanske mandatne vladavine u Palestini, Arapi bi mogli da urade ono što žele*. Ne samo što je Jevrejima bio zabranjen ulazak u zemlju, već je bilo zabranjeno da sabre, Jevreji koji su rođeni u Palestini, nose bilo šta što bi ličilo na oružje. Jevrejin bi mogao biti zaustavljen i pretresan od strane britanskih vojnika i uhapšen ako ima par makaza kod sebe. S druge strane, Arapin je otvoreno mogao da prodaje pušku na pijaci.

Ako Rezolucija o podeli zemlje bude usvojena noćas, Britanci predviđaju krvavi masakr nad Jevrejima od strane arapskog sveta, razmišljao je Moše. *Arapi su se zakleli da će proterati Jevreje u more. Možda će se tako i desiti kako su oni prorokovali, ali Jevreji nikada više neće umirati kao ovce bez borbe*. „Nikad više,” rekao je tiho Moše, gledajući svetla topovnjače kako napadački jure kroz more kao crvene oči nekog bika.

Beži, beži, beži, ponavljala je topovnjača.

„Nikad više!” odgovorio je Moše. „Nećemo da bežimo ponovo.” Osetio je the hot charge of anger rush through his body (silan teret gneva kako struji njegovim telom?). Ako ta mala država Izraela stvarno bude noćas rođena, stajaće i boriće se kao David protiv Golijata. I *Ave Marija* će takođe da se bori i radije će da pogine nego da preda svoju decu kažnjeničkim logorima na Kipru. Bilo je već previše patnji koje ničemu ne vode.

„Bože Avramov”, molio je Moše, „opomeni se nas.” Topovnjača se približila zadnjem delu broda na manje od četiri stotine metara, a još nije promenila svoj direktan pravac prema toj spasavajućoj lađi. Sada su se upalili reflektori i svojim zracima razdvojili tamu noći. Moše se setio svetla kojima se pretraživalo nebo nad

Londonom tražeći nacističke bombardere u vremenu iznenadnog bombardovanja. A sada ova svetla sa tom istom žestokom rešenošću traže žrtve nacističke tiranije. Moši je sevnula misao koju nije mogao da veruje. „Njima su svi isti. Svi su neprijatelji.” Moše je bacio pogled prema kormilarnici gde je EHUD pouzdano upravljao malim brodom. Da su oklevali samo još nekoliko trenutaka bili bi primećeni. *Ave Marija* je brektala nastavljajući hrabro napred. Ta svetla reflektora sa topovnjače su se pružala i ispitivala more na samo tri stotine i pedeset metara iza njih.

„Bože Avramov – Bože Ciona,” prošaputao je Moše. A onda je bio odgurnut otpozadi od strane nekog ko je silno pojurio kroz otvor za utovar prema palubi.

Posrnuo je napred prolivši svoju kafu i pao preko jednog kotura za uže.

„Ja neću da me odvedu!” vikao je neko očajnim glasom. „Ne mogu! Pustite me da umrem!” To je bila ona mlada žena. Ona je prešla preko Mošinog ispruženog tela i trčala ka ogradi.

„Stanite!” uzviknuo je Moše, naprežući se da ustane. „Nemojte skočiti!”

Ali ta mlada žena čak nije ni zastala, već se bacila preko ivice na toj strani lađe.

„O, Bože,” viknuo je Moše, a zatim, bez razmišljanja, i on se našao preko ograde u vodi. Hladna tama ga je prekrila, njegove čizme su se odjednom napunile i bio je povučen naniže. Znao je da nije mogao biti udaljen više od metar – dva od te mlade žene. Batrgajući se da ostane na površini vode, on se borio za vazduh, a onda sa teškom mukom zbog čizama i odeće počeo da pliva tražeći tu ženu. Znao je da, iako je u njenom umu bila želja da umre, njeno telo bi se borilo da preživi. Čuo je na par metara od sebe njeno davljenje dok se borila da je more ne proguta. Zaronio je ispod površine i izuo svoje čizme, a zatim sa još jednim udisajem vazduha zaplivaao ka njoj kroz penušav talas kojeg je *Ave Marija* načinila. Ona je nekontrolisano mlatarala rukama u smrtnoj agoniji i pri tom jako udarila Mošu po obrazu. On se malo sagnuo i uhvatio je oko struka. Potom je naglo izronio tražeći vazduha, vukući je u čvrstom zagrljaju i snažno udarajući nogama da bi se održali na površini.

„Prestani da se opireš, ti brljivice!” viknuo je. „Ubićeš nas oboje!” Ležala je mirno u njegovim rukama. Da se nije onesvestila?

„Pusti me da umrem,” stenjala je kašljući i izbacujući vodu iz usta. „O, neka umrem!”

„Prestani or I'm liable to. (ili ću i ja propasti s tobom).” Svojom levom rukom joj je držao glavu iznad vode, dok je desnom rukom nastojao da se održe na površini. Ona se na trenutak opirala kada je jedan talas zapljusnuo njeno lice, ispunjavajući njena usta slanom vodom.

„Opusti se!” povikao je ljutito. O nebesa, šta li je to uradio? Da skoči u more za nekom sumanutom ženom tri kilometara daleko od obale?

Ave Marija je brektala u daljini sa njihove leve strane, motor te ribarske lađe je štektao dok se lađa spuštala pod naletom još jednog talasa. S njegove desne strane topovnjača se preteći približavala. Moši se nije svidela pomisao da završi svoj život ispod neke britanske topovnjače kao presečena hrana za ribe.

„Bože Avramov!” uzviknuo je u vrtlogu smrti. Nije bilo vremena da se plivajući skloni s puta te topovnjače. Sam bi mogao da se izbavi, ali bi tada ostavio ovu ženu samu da umre. „Bože!”, zavapio je ponovo.

„Pusti me da umrem!” vrisnula je ta žena. „Molim te. Spasi sebe!”

„Prestani!” zahtevao je, održavajući se na površini dok se smrt približavala.

„Plivaj što dalje”, molila je. „Ovo je bio moj izbor, a ne tvoj.” Njena crna nakvašena kosa je kao morska trava plutala oko njega i prilepila se uz njegovo lice. On nije želeo da umre. Ne na ovakav način. „Čuj, Izraele...” Počeo je da recituje Šema, molitvu Jevreja na samrti. „Gospod je Bog naš, Gospod jedan...”

„Spasi sebe!” zavapila je ponovo.

„Gospod je Bog naš...” On se naprezao da pliva ali njegovo breme ga je potiskivalo nadole. Držao je čvrsto tu mladu ženu dok se pramac topovnjače preteći približio na samo stotinak metara od njih. So this was what it meant to die (?Izgledalo je da je smrt neminovna).

„Čuj, Izraele...” Moše je vikao jače. „Ponavljaj za mnom,” tražio je od nje. „Reci to!” „Čuj, Izraele, Gospod je Bog naš, Gospod je jedan i jedini,” izgovorili su oboje teško dišući.

A tada, dok su oni začuđeno gledali u neverici, ta topovnjača je lagano zaokrenula, udaljavajući se od njih i lađe *Ave Marija*. Svetlosni zraci su se kao vodeni pauci prostirali preko talasa i prošli na samo metar – dva od mesta gde su Moše i ta mlada žena bespomoćno virili iz vode. Da su bili primećeni u tom svetlu, bili bi izvučeni iz vode i odvedeni do nekog koliko – toliko sigurnog britanskog zatvora. Zraci svetla su se primakli i prostirali vrlo blizu njih.

„Pusti me da umrem,” ta mlada žena se otimala nemoćno. „Neću izdržati ako me uhvate.”

Odjednom je Moše shvatio da bi ovoj ženi smrt bila lakša nego da bude u kažnjeničkom zatvoru.

„Budi mirna!” viknuo je dok su bučni motori prigušili njegov glas. Kada ti kažem *sad*, zadrži dah.” Ona je beznadežno klimnula glavom, ugledavši svetli krug kako se primiče direktno prema njima.

„SAD!” uzviknuo je Moše, napunivši pluća i povukavši nju nadole. Svetlost reflektora je prošla preko njih, obasjavajući vodu u nekoj stravično zelenoj boji od brazde broda, a potom opet preletela preko mesta gde se kosa te mlade žene širila poput lepeze na vodenoj površini. „Ništa posebno, gospodine,” Moše je zamislio nekog od mornara kako govori „Ništa osim neke morske alge.”

Ta topovnjača je prošla na samo pedeset metara od tog mesta gde su oni isplivali, puneći svoja pluća dragocenim vazduhom. Na njenoj palubi su se kretale nejasne konture mornara ne sumnjajući da su upravo prošli pored svog ulova. Jak talas od te topovnjače se podigao prema njima, snažno ih odgurnuvši kroz talase visine od jednog metra prema obali. „Koristimo ove talase!” vikao je Moše držeći se čvrsto svog naređenja. „Radi nogama! Pokreni ih, kažem, i oboje možemo biti živi!”

Ta topovnjača je nastavila svoj širok zaokret isključujući reflektore jedan za drugim dok ih je Moše posmatrao. On je počeo usporen kraul prema luci.

Šta je to uzrokovalo da se taj britanski brod udalji kada je bio tako blizu svog plena? Moše je bacio pogled na tu staru topovnjaču koja se povlači, čineći širok polukrug nazad prema Tel Avivu. Posada u njoj jednostavno nije znala šta se krije na samo par metara iza njihovih reflektora. Moše je pomislio na *Ave Mariju*. Videvši da se topovnjača udaljila, Ehud bi možda pokušao da potraži njih dvoje. Ta „posada” na lađi je bez sumnje videla dramatičan skok žene u more. „Bože, ne daj da se on okrene nazad da nas traži. Reci mu da je to beznadežno,” molio je Moše.

Težina suknje te mlade žene ga je vukla nadole i bila je umotana oko njegovih sve više umornih nogu. Zaustavio se u svom sporom kralu prema obali, dok je ona ležala oslonjena na njega u svom jadu.

„Moraćeš da skineš suknju,” kazao je. „Ne mogu da se borim i sa morem i sa tim.”

He felt her stiffen in a protest of fear (Osetio je njeno negodovanje i protest iz straha)
„I'll drown, she choked (Udaviću se,” izustila je).

„O, tako dakle, ona sada želi da živi!” he mocked (rugao se). „Odbaci suknju ili ćemo se oboje udaviti.”

Dok ju je Moše pridržavao ona je nelagodno otkopčala tešku vunenu suknju i odgurnula od sebe. Gutajući slanu vodu ona se naprezala to pull her arms free (da oslobodi ruke). Njena laka potsuknja je plutala oko njenog tela i ona je najedanput osetila da joj je još lakše da pliva.

Konačno se potpuno iscrpljena opustila u Mošinoj ruci. „Ne mogu da nastavim dalje,” stenjala je.

„Sviđa ti se sahrana na moru, zar ne?” rekao je podrugljivo. „Koristi noge, ženo. Ja ću da se udaljim na trenutak.”

„Ne!” uzviknula je čvrsto se držeći za njegove ruke.

„Moram da uklonim pantalone. I džemper.” Odgurnuo ju je dalje od sebe, siguran da bi ona i dalje mlatarala rukama sve dok je ponovo ne uhvati. Zaronio je pod vodom i ispod površine je skinuo džemper i svukao svoje teške pantalone. Pazeći da mu se odeća ne pogubi, gurao je sve to ka površini. S jednim jakim zamahom doplivao je do nje, dohvatio za kosu i privukao k sebi. „Opušteno!” zahtevao je od nje, „ili ću te opet pustiti da odeš.” Ona je kašljala i ridajući negodovala, ali on je primetio da će njeno slabo telo malaksati.

Moše je zamahnuo svoje teške pantalone kroz vodu i stavio ih pred njom. „Ruke su ti slobodne,” davao je uputstva. „Knot the legs at the cuff (Veži nogavice kod/u manžetu?)

Uz malo napora ta mlada žena je vezala pantalone i sada je slušala naredbe iako čak nije mogla da ih razume.

„Gotovo,” rekla je.

Održavajući se ponovo na površini, Moše je uzeo te pantalone od nje i and opened them at the waist trapping air bubbles solidly inside the water-saturated fabric (otvorio ih kod pojasa, zadržavajući vazdušne mehuriće da se skupe u toj tkanini natopljenoj vodom). Obavio je te nogavice ispod njenih ruku držeći pojas pod vodom tako da vazduh ne bi izašao. „Eto, održavač života.” Moše je turio ruku oko nje. „Sada radi nogama,” zahtevao je, „ili ću te ja lično predati Britancima.”

GLAVA TREĆA

JAKOV

Devetogodišnji Jakov Lebovic je otvorio oči i zurio kroz tamu svoje sobe u prizemlju. Kerozinska peć je odavno prestala da pucketa i širi toplotu, tako da se u toj sobi ponovo vratila jerusalimska rana i mrazovita zima. On je drhtao od hladnoće i još čvršće se zaogrnuo poderanim vunanim ćebetom.

Ispružio je ruku pored svog gvozdеноg poljskog kreveta, saosećajući sa odanim,

kudravim psom, koji je spavao na podu kraj njega. „Psst, Šaul!” Na njegovo pucketanje prstima čulo se tiho cviljenje psa koji se tresao na svojim nogama i lizao njegovu ruku u iščekivanju. „Dođi,” prošaputao je Jakov. „Popni se gore.” Ta ogromna životinja je skočila na krevet, tako da su stari federer na njemu zaškripali i ulegli. Pas se ispružio squarely across (direktno preko) svog mladog gospodara, zahvalan što više nije na hladnom, kamenom podu.

Deda je zabranio Jakovu da spava sa tim psom i tokom letnjih meseci on bi to poslušao, budući da je krevet tog starog čoveka bio na dohvat ruke. Ali noćas je osetio his bones ached with steadily dropping temperature (bolove u kostima zbog naglog pada temperature) u tom malom jednosobnom stanu u kome su živeli.

Dečak se nadao da se Deda neće probuditi zbog te škripe kreveta i isterati Šaula na ulicu, kao što je imao običaj da zapreti. Jakov je osluškivao starčevo ravnomerno disanje. Ono se nije promenilo. Taj pas se priljubio bliže i Jakov je bio zahvalan za to živo krzveno ćebe koje ga je štitilo od noćnog mraza i usamljenosti.

„Šakal!” nazvao je Deda to uprljano štene kojeg je Jakov pronašao šćućurenog u smeću među odbačenim gajbama blizu Dung Gate. „Skrivanje među prtljagom kao što je to uradio nekad kralj Šaul, ha?” I tako mu je ostalo to ime.

To štene je verovatno bilo izgubljeno, pomislio je Jakov, nepažnjom nekog pastira koji je doveo svoje stado da ga proda na pijaci u starom delu Jerusalima. Skoro sasvim izglednelo i uplašeno, ali više od svega usamljeno, to štene je drhtalo kada ga je Jakov podigao i odveo u novi deo Jerusalima do Solomonove košer mesarnice, da tamo zamoli za neki komadić mesa. „Tako dakle,” rekao je Deda, „ovaj šakal jede bolje od nas? Reci mu, Jakove, da on mora da jede svoju supu s kostima, i da nećemo da delimo s njim našu supu!”

To se dogodilo pre dve godine. Šaul je donosio kosti iz Solomonove mesarnice kući, a Deda je pravio supu, tako da su svi dobro jeli. „U svakom slučaju, ne gladujemo,” govorio bi Deda.

Šaul je izrastao i ličio je na neku neobičnu mešavinu svih pasa lotalica u gradu. Imao je oštru njušku kao vuk i mogao je da izgleda zlobno kada bi pokazao svoje zube. Ali kada bi posmatrao Jakova, svetlosmeđe oči u tog psa su izgledale pitome i predusretljive, skoro ljudske. Njegovo krzno je bilo mozaik sive, crne i smeđe boje, a građom tela je ličio na nekog škotskog ovčara sa snažnim ramenima i uskim kukovima. Šaul nije imao rep. Povremeno bi se šćućurio i odšunjao, ali to je bilo samo onda kada bi mu Deda promrmljao: „O, ti sine sa sedam očeva! Prodaću te kao arapsko dinstano meso!”

Jakovu je ovaj pas zamenjivao braću i sestru koju je izgubio, slatku utehu majke i oca koji su nestali u dimu krematorijuma u Aušvicu.

Jakov je pomazio široku glavu tog psa i pokušao ponovo da se seti lica svoje majke. „Bila je tako prelepa devojka,” rekao je Deda u jednom trenutku nežnosti, pokazujući Jakovu jednu izbledelu sliku mlade ortodoksne devojke. Ona se udala za jednog od Dedinih studenata Ješiva škole, bistrog i vedrog momka iz jedne dobre jevrejske porodice u Varšavi, koji je došao da studira u Jerusalimu. Ona se vratila s njim u Poljsku.

Deda mu je pokazao njena pisma, pažljivo napisana na jidišu. Ona sama je bila obrazovana osoba, što je bilo neobično za neku mladu ženu. Njena pisma su govorila

o srećnim vremenima, dobrom životu u Poljskoj, i rođenju kćerke i tri sina, od kojih je Jakov bio najmlađi. On i Deda su zajedno dugo posmatrali tu sliku njegove majke, oca, sestre i braće, i bebu Jakova koji je pristojno sedeo u krilu svoje majke.

Jakov se zagledao u lice svoga oca: tamne, ozbiljne oči, puna brada, high cheek-bones (podignuta jabučna kost), i velik, pravilan nos. *Lep i naočit*, pomislio je Jakov, *ali nije uopšte kao ono lice koje ja svakodnevno vidim u ogledalu*. Međutim, njegov stariji brat koji je u to vreme kada je ta fotografija bila načinjena imao devet godina, baš kao i Jakov sada, je puno ličio na njega; kovrdžave, svetlosmeđe kose, slab, nežan i koščat. Deda je više puta rekao da su bistre, sivoploave oči kod dečaka upravo iste kao u njihove majke. U svakom slučaju, starija sestra je bila još lepša. Čak je i na toj slici koja nije bila u boji, Jakov video sličnost i čeznuo je da dodirne ta lica koja su toliko ličila na njega. Ove noći se ponovo pitao zašto se od ovih šestoro voljenih ljudi samo on izbavio.

Posle dolaska nacista u Poljsku ta srećna pisma su prestala. Šest meseci kasnije Jakov je bio prokrijumčaren pred nosom Britanaca u Palestinu, a zatim u Jerusalim, u ovoj sobi u prizemlju i u život njegovog vrlo osiromašenog Dede. Jakov se nije sećao tih svojih prvih dana pre nego što je sreo Dedu. Ali ponekad tokom noći, kada bi Šaul bio tajno prebačen na njegov krevetac i disao blizu njegovog obraza, Jakov bi pomislio da je mogao da *oseti* ono što je zaboravio. Ponovo ga je ta lepa mlada žena sa slike držala u svom krilu i pevala mu pesme. Sigurno je da mu tada nikad nije bilo hladno ili da se osećao usamljenim.

Deda je bio jedan od rabina i učitelja Ješiva škole u starom delu Jerusalima. On je uživao u Zakonu Mojsijevom i nadao se svakog dana da će doći Mesija koji će obnoviti Izrael. Zamerao je ovim novim Jevrejima koji su navaljivali u Palestinu sa programima i politikom Cionizma, zahtevajući jevrejsku domovinu bez Mesije. S godinama neprekidnog proučavanja knjiga u molitvi njegova krhka ramena su postala pognuta, a nekada crna brada je osedela. Što se njega tiče, potrebe za ovaj život su bile minimalne, ali potrebe dečaka su bile neograničene. On je, kao i mnogi drugi koji su bili istog poziva, preživeo od milosrđa i darova drugih – iznošeni kaputi, čorba od kupusa, i Tora. To nije bilo dovoljno za život. Nikada dovoljno. Stoga je Jakov preživeo tako što je postao mali kradljivac. U izboru koga će da pokrade, meta su mu uglavnom bili britanski vojnici koji su švrljali kroz pijace u sokacima Starog grada tražeći suvenire da ponesu kući. Jakov bi ih odžepario bez griže savesti i taj plen bi brzo predao Šaulu koji bi verno odjurio kući, dok bi Jakov pobegao preko krovova.

On je poznao najmračnije puteve za bežanje da ga ne zgrabi neki srditi britanski narednik koji mu je za petama. Navikao je da se penetra po tim dobro poznatim krovovima koji su za njega bili i skrovište i igralište.

U tihim trenucima on se bojavao Dedinog osuđivanja više nego Božjeg gneva ili Britanaca. Ali on je već odavno odlučio da ne može da čeka na to da Mesija dođe i blagoslovi prazne kredence u njihovoj sobi u prizemlju. On je poznao zapovesti ali se ipak nadao da bi na neki način Bog razumeo taj bol zbog gladi koji bi ga ponekad mučio i sprečavao da zaspi. Povrh toga, rasuđivao je, zar sami Britanci nisu bili lopovi? Zar nisu ukrali tu zemlju Palestinu od njenog naroda?

Ali sada se njegova najveća trenutna briga odnosila na gubitak njegovog izvora plena.

Pričalo se toliko puno o tome što on nije razumevao. Mnogi ljudi u tom starom delu grada su poverovali da će britanski vojnici možda zauvek da napuste Palestinu i ulice Jerusalima. Znao je da neki ljudi koji čak nikad nisu ni videli Palestinu tamo negde daleko u Americi ove noći glasaju o nečemu što zovu Podelom zemlje.

Deda i drugi rabini su se ljutili zbog toga i bili su protiv tih mladih Jevreja cionista koji su tako nešto podržavali. Javna kupatila i kafane Starog grada su postali centri žestokih i ljutih rasprava. Da li bi Palestina trebalo da bude podeljena na dve države, jedna da bude arapska, a druga jevrejska? Zar ne bi trebalo da verujemo da će obnovljen je Izraela biti onda kada Mesija dođe?

Jakov je malo razumeo od svega ovoga. Ali ako bi vojnici otišli, čije džepove bi onda mogao da odabere? Arapske? Mnogi od njegovih drugara s kojima se igrao su bili iz arapskog naselja, prijatelji i komšije koji su dolazili da upale lampe za njega i dedu u vreme šabata. Ne bi mogao da očekuje milost od Boga ako bi krao od svojih komšija. Toliko ga je Deda naučio. Ali ti Britanci – oni su bili neprijatelji. I kao što je David uzeo Golijatov mač i on je bio odlučan da uzme što je god mogao da osvoji u svojoj borbi protiv britanskih „Filistejaca” koji su švrljali ulicama njegovog grada. Kakva god bila ta podela, koji god bio njegov motiv, Jakov je podržavao rabine: „Neka ti engleski lopovi ostanu sve dok Mesija ne dođe,” prošaputao je tiho Šaulu.

Dečak je blago počeošao uho Šaulu ostavljajući sva ta razmišljanja. San je počeo da se spušta na njega dok mu je postajalo sve toplije pod težinom psa. U misli su mu kroz san došle scene visokih britanskih oficira u škotskoj narodnoj nošnji i vojničkim bluzama nabrekli od novca. Ulične pijace su bile pune Arapa, Jevreja i vojnika. Jedan snažan vetar je počeo da duva po ulicama raskidajući odeću i vojničke bluze engleskih vojnika sve dok im se džepovi nisu otvorili i ulice postale prepune britanskih funti. Jakov se u gužvi probijao da pokupi novac dok je neki kapetan vikao: „Pazi tog malog jevrejskog prosjaka; svi su oni kradljivci!” Jakov je napunio svoje džepove i nagurao u svoju napunjenu okruglu kapicu, a zatim odskakutao preko krovova dok je taj kapetan jurio za njim trubeći i vičući: „Stani, Jevrejine!”

Onda je kroz svoj san čuo neki zvuk koji ga je naveo da se pridigne u krevetu tako da je Šaul tresnuo na pod. Prošlo je nekoliko sekundi a onda se u mraku te sobe čuo iz daljine zvuk jednog usamljenog šofara koji je prekinuo tišinu te noći.

Šaul je cvileo nestrpljivo. „ŠŠŠ,” upozorio ga je Jakov pažljivo oslušujući. Da li je, pitao se, to bio samo jedan deo njegovog sna?

On je poznavao taj zvuk kojeg je čuo – zvuk ovnujskog roga, taj drevni poziv za slobodu jevrejskog naroda. Zašto je zatrubilo ove noći? Nije li Mesija došao?

Spustio se iz kreveta čvrsto omotavši ćebe oko svojih ramena i posrtao prema zatvorenom prozoru. Pošto je bio suviše mali da bi dohvatio kvaku napipao je u mraku jednu drvenu stolicu koju su imali. Prineo ju je pažljivo do prozora, popeo se i odškrinuo prozor te zurio u mračne ulice Starog grada.

A onda je jasno čuo taj zvuk šofara koji je svojim setnim odjekom ispunjavao Stari grad. Usamljenom trubljenju tog roga se pridružio još jedan, pa još jedan, sve dok se taj zvuk nije odjekivao po ulicama. U njegovom stomaku se povećavalo skupljanje nekog napetog uzbuđenja i navukao je još više ćebe zbog hladnoće.

U tom trenutku nije bio svestan da je Deda stajao iza njega. Starac je položio čvornovatu ruku na dečakovo rame i neko vreme nijedan od njih nije progovorio.

„Deda, šta znači to?” tiho je upitao Jakov.

„Bojim se da je to svršetak stvari koje poznajemo,” odgovorio je taj stari čovek. “Ali oni će noćas da proslavljaju jer ne razumeju.”

Starac se odmaknuo i pažljivo upalio uljanu lampu na stolu. „Obuci svoje pantalone,” posavetovao ga je. „Ovo je noć kada svaki Jevrejin mora da bude obučen.”

Jakov je jedva nazirao tamnu tkaninu svojih pantalona dok ih je oblačio. Deda je seo i na brzinu napisao kratku poruku glavnom rabinu i gradonačelniku Starog grada. Savio je papir i pažljivo ga zapečatio voskom od sveće pre nego što ga je uručio Jakovu.

„Misliš li da ćeš moći da predaš ovo noćas gradonačelniku, a da ne upadneš u neku nevolju, eh?”

Jakov je pogledao to pisamce u Dedinoj ruci i polagano klimnuo glavom. Nikad pre ga Deda nije slao da ide vani po mraku. *Sigurno je ova noć toliko važna kao što je to bila prva Pasha*, pomislio je Jakov.

„Samo gradonačelniku.” Starac je umorno pogledao Jakova u oči. Jakov je spustio pogled nastojeći da sakrije svoju sreću što je bio deo jedne ogromne avanture. Ali na Dedinom starom izbornom licu nije bilo radosti, i Jakov je na neki način osećao stid zbog tog uzbuđenja koje je sigurno sijalo iz njegovih očiju.

Deda je iskusno dohvatio dečakovo lice. „Misliš da je ovaj stari čovek slep?

Hmmm?” upitao je. „Možda uskoro, ali ti još ne možeš da sakriješ svoja osećanja od mene. U tebi sada naviru osećanja borbenosti, momče. Ali moraš da razmišljaš i o tome šta to sve znači.”

Jakov je uhvatio njegov pogled i pokušao da razume starčeve reči.

„Mi ovde u Starom gradu nastojimo da imamo mir sa našim komšijama, hrišćanima i Arapima muslimanima, eh?” rekao je ozbiljno Deda. „Pokušavamo da živimo u miru. Mi čekamo Mesiju, Jakove. Sve dok On ne utvrdi Izrael mi ne možemo da budemo narod, može jedino da bude više ubijanja. Ova podela zemlje je opasna stvar za svakoga. Hrišćani će umreti i Muslimani i Jevreji isto tako. To je opasno, Jakove. Oni koji noćas slave ne znaju da igraju kraj svojih vlastitih grobova. Upamti to, hoćeš li?” Jakov je to prihvatio i klimnuo glavom: „Da, Deda.”

Deda mu je razbarušio kosu i malo se nasmešio kroz svoju sedu gustu bradu. „Kreni, dakle. Šta čekaš? Mesiju?” Ustao je i ispratio Jakova do teških drvenih vrata. A onda se savio kašljući. Jakov se zapitao da li bi stvarno trebalo da ga ostavi samog čak i ako mora da odnese jednu tako važnu poruku. Jakov je stavio svoju ruku na starčeva leđa i nežno pomilovao po njegovim koščatim plećima. „Idi, dakle, već,” teško je disao Deda.

Jakov je obukao svoj kaput i Šaul je skočio na noge vrteći čitavim zadnjim delom tela u iščekivanju. Deda je streljao pogledom tog psa negodujuć. „Šakal!” uzviknuo je. Šaul se šćućurio i legao nazad dole. „Ti bi se, dakle, ovde izležavao? Idi za dečakom,” mahnuo je šakom i ćušnuo psa tako da je Šaul istrčao. „I pazi da se on vrati kući, inače će sutra neki Arapin da zagreje šerpu za tebe!”

Jakov je smaknuo rezu na tim teškim drvenim vratima i Šaul ga je zahvalno sledio po stepenicama koje su vodile na ulicu. *Deda uvek preti*, mislio je Jakov. *Uvek ga ćušne ili promaši, progundā da će neki Arapin da napravi dinstano meso i uvek istera mog velikog psa za mnom da me prati u stopu*. Ukratko, Jakov se pitao nije li to neka vrsta

igre kojom se starac igrao. Jedna stvar je bila sigurna: Deda je znao da će taj pas, sve dotle dok bude mogao, da zaštiti Jakova.

U mračnim ulicama Starog grada i samo prisustvo tog kudravog psa je bilo jedno ohrabrenje za tog mladog nosioca poruke. Starac je znao da uskoro na ulicama Starog grada neće biti bezbedno ni za jednog Jevrejina u bilo koje doba dana.

Jakov je povremeno preskakao po par stepenika. U jednom neverovatnom trenutku je zastao budući da su svetla počela da trepere kroz Stari grad. Kroz zatvorene prozore je jedan stravičan sjaj padao na barice po kaldrmi.

Stao je i osluškivao. U daljini prema novom delu grada se čuo još jedan zvuk. Poput talasa koji udaraju u neki morski bedem, treštanje automobilskih sirena se odbijalo od rukom isklesanog kamenja starih gradskih zidina.

„Oni proslavljaju,” rekao je Jakov Šaulu dok su nastavili dalje. „Ti cionisti slave. U tome je razlika između njih i nas. S ove strane zida mi još trubimo u Šofar, eh?”

GLAVA ČETVRTA

NOĆ KADA JE PODELJENA ZEMLJA

Buka automobilskih sirena je prodrila kroz debele zidove Eline mračne komore. Ona je zastala i osluškivala žmirkajući u tom nejasnom crvenom svetlu. „Nešto se dešava,” rekla je glasno, iznenađena zvukom svog sopstvenog glasa. Onda je isprala poslednje fotografije svitka kojeg je doneo taj stari Arapin i okačila ih uz ostale da se suše.

Tokom razvijanja filma hemijska isparenja su prošla kroz njene zapušene sinuse tako da se osećala bolje posle tih šest časova rada nego proteklih dana. Uzdahnuvši oprala je svoje ruke i obrisala ih o skut kućne haljine. Zatim je upalila svetlo i spustila se na tronožac da se divi onom što je uradila. Jedna za drugim kapajući fotografije veličine osam puta deset su bile okačene po toj maloj sobi kao odeća na konopcu za veš.

Najverovatnije je, razmišljala je Eli, da sam naprosto utrošila šest sati radeći na nekoj kopiji jevrejskog pravilnika za košer meso iz 1925. godine, ili nečeg što je isto tako besmisleno. Moše i ujak Huard bi verovatno pravili šale van kuće na njen račun. „Pa dobro!” rekla je fotografijama. „Možda sam neznalica za arheologiju, ali kad umrem spomenuće se da sam imala izdržljivost.”

Ona je zatim kinula kao neki ričući lav pomerajući te fotografije okačene pored nje. Posegnula je za kutijom s maramicama koja je već bila ispražnjena. Zureći u prepunu kantu za smeće pomislila je da upotrebi fotografski papir da bi obrisala nos radije nego da dohvati skut svoje kućne haljine. „Ono što mi je sada potrebno”, promrljala je u jadu brišući svoj nos s tom mekom tkaninom, „je tuširanje i jedna dobra šolja irske kafe.” *Tuširanje bi moglo lako da se sredi,* razmišljala je otvarajući vrata mračne komore i osvrnuvši se da još jednom pogleda te fotografije pre nego što ugasi svetlo. Međutim, sa irskom kafom bi to išlo malo teže.

Ujak Huard je bio antialkoholičar, sin starog propovednika koji je govorio o paklu i sumporu, koji bi pre umro nego da proba jednu kap bilo kog alkohola čak i kad bi to bilo iz medicinskih razloga.

„Što manje tog pića, bistrinja je glava,” rekao bi ozbiljno odbijajući da pije čak i prilikom neke koktel zabave. Eli, ipak, nije mogla da razume zašto je bilo kome

trebala bistra glava da bi se proslavljalo, ali je mnogo puta videla ujka Hauardovu nisku, stamenu priliku kako šeta od grupe do grupe sa napola ispijenom flašicom sveže koka – kole u svojoj ruci. U predvečerje bi mogla da ga slučajno čuje kako je sa ljudima koji su očigledno bili manje trezveni od njega razmatrao različite vidove obožavanja Vala. Ali kako bi noć sporo prolazila on bi promenio svoju temu razgovora mnogo češće nego svoje bezalkoholno piće. Kada bi spazio nekog napola pijanog britanskog pukovnika kako u detalje objašnjava probleme oko imigracije Jevreja u Palestinu, on bi se neizbežno primakao ka slušaocima tog oficira. „To je, znate, jedino pitanje vremena,” prekinuo bi ih ujka Hauard sa dobrodušnim osmehom na licu „kada će Jevreji imati svoju vlastitu državu. Upravo ovde u Palestini. Mi ćemo od *njih* tražiti propusnice da uđemo. Šta mislite o tome, pukovniče?” Ništa mu nije pružalo takvo pravo zadovoljstvo kao posmatranje nekog britanskog oficira koji bi se zagrcnuo uz čašu viskija sa sodom. Kada bi se sve oči okrenule ka ujka Hauardu on bi dodao, „Čitajte o tome i jadikujte, pukovniče. To je zapisano u Dobroj Knjizi. Vi isto tako možete da već spremate svoje stvari.” A onda, pre nego što bi iko mogao da kaže nešto, on bi se nasmešio, srknuo svoju kolu, potapšao zagrcnutog pukovnika po leđima i odšetao dalje. Uvek bistre glave, takav je bio ujka Hauard. Stoga nije bilo ništa u *njegovoj* kući od čega bi mogla da se napravi irska kafa.

Eli je zurila u svoj sat. Prošla je bila ponoć. Čak i taj bar u hotelu „Kralj David” bi bio strogo zatvoren. Posle tri dana u krevetu Eli se osećala potpuno budnom i proklinjala je svoju sreću da bude u gradu koji je zatvarao pešačke pločnike posle devet časova kada počinje policijski čas. Slušala je sve jače zvuke automobilskih sirena, pitajući se šta se to desilo da izazove takvu graju na ulicama. Nema sumnje, to su bile neke političke demonstracije. Verovatno su jevrejski ili arapski teroristi digli još jednu zgradu u vazduh.

Hodala je na vrhovima prstiju kroz mračan hodnik prema kupatilu, i prolazeći pored kuhinje se iznenadila kad je čula zvuk radia. Otvorila je obazrivo dvokrilna vrata i provirila unutra. Tamo su kraj malog stola sedeli Mirjam i njen sedokosi pedesetogodišnji sin Išmael, ozbiljno slušajući jednog arapskog novinara koji je očito govorio ljutitim glasom. „*Mora da su ovog puta Jevreji razneli neku zgradu,*” pomislila je Eli tiho ušavši u kuhinju. Stajala je za trenutak sve dok Mirjam nije podigla oči, oko kojih su bili tamni podočnjaci a njeno starinsko lice je odražavalo premorenost. Išmael je, takođe, podigao pogled i oko njegovih očiju se ocrtavala zabrinutost. Eli im je namignula pružajući im jedan poluosmeh. „Znam da izgledam grozno, ali se ne treba zbog toga uznemiravati,” našalila se. Mirjam i Išmael su sa ozbiljnošću zurili prema njoj. „Izvinite,” promrmljala je, okrenuvši se da ide. „Samo sam tražila sobu da se presvučem. Brzo tuširanje će...”

„Sedi!” zapovedila je Mirjam. „Uvek zbijaš šale, ali večeras se niko ne smeje.” Starica je odgurnula svoju stolicu i otišla do peći. „Sedi!” rekla je ponovo, suzivši svoje oči. „Spremiću ti čaj.”

„Pa, ja sam ustvari bila raspoložena za jednu irsku kafu, znate ono sa malo umućenog krema preko toga,” kazala je Eli, primakavši stolicu. „Šta se to dešava? Zašto ste još uvek budni?”

Išmael se bez reči ispružio preko stola prema radiu i pretražujući podesio skalnu BBC

za Palestinu, jedne radio emisije na engleskom jeziku o Bliskom Istoku. Mirjam je na radnoj površini u kuhinji otvorila kanister da pripremi kafu. *Nije baš irska*, pomislila je Eli, pokoravajući se tom uzdržavanju od alkohola, *samo kafa*.

„Slušaj radio,” naredila je starica. „Možda ćeš nešto saznati.” Onda je promrmljala nešto na arapskom pošto je Išmael podešavao stanicu na tom starom radiu.

„Ne brini za majku. Ne mari,” prošaputao je Išmael. „Ona uvek tako govori kada je bole noge,” rekao je poverljivo.

Išmael je nastavio da pomera dugme preskačući spikere koji su s oduševljenjem komentarisali na jidišu, dok su se drugi ljutili na arapskom, sve dok se konačno nije pojavio jasan glas na BBC.

„... Glasanje je prošlo sa tesnom dvotrećinskom većinom, trideset i tri nacije su glasale za podelu, dok je trinaest bilo protiv. Među uzdržanima su bile Velika Britanija i...”

„Oh,” uzviknula je Eli s olakšanjem. „Mislila sam da su digli u vazduh neku zgradu!”

„Nije još,” rekla je sumorno Mirjam. „To će se desiti sutra.”

„Zaboravila sam da je ovo bio dan za glasanje.” Eli se nagnula bliže prema radiu.

„Šta da radiš s jednom takvom devojkom?” kazala je Mirjam podižući ruke uvis.

Eli se nije obazirala na to. „To onda znači da Britanci odlaze.” Pogledala je podigavši obrve na Išmaela.

On je polako klimnuo glavom. „Ovde će vrlo brzo doći do rata. Muftija se vratio u Jerusalim. Čuo sam ovog jutra tu vest. On podbunjuje muslimanske Arape na gnev. Šta će biti onda sa nama hrišćanskim Arapima? Ko to može da kaže!”

„To zna samo naš Gospod,” kazala je Mirjam dok je punila šolje. „Isuse, zaštiti nas,” promrmljala je.

„A ko je taj muftija u svemu tome?” upitala je Eli.

„Vidiš, Išmaele, ona čak i ne zna ko je muftija.” Mirjam je odmahнула glavom s nevericom da Eli može da bude toliko neobaveštena.

„To je jedan čovek koji ima veliku moć nad ljudima,” rekao je Išmael. Prvo je 1929. a zatim i 1936. tokom više meseci podbunjivao ljude na mržnju prema Jevrejima iako su pre toga živeli kao prijatelji i komšije. On proglašava džihad – sveti rat – protiv svakog ko nije musliman.

„Zar i protiv vas?” Eli se namrštila i nagnula napred. „I protiv hrišćanskih Arapa?”

„Taj zlikovac je odgovoran za smrt mog mlađeg brata i oca,” objasnio je Išmael.

Eli je bacila brz pogled na Mirjam koja je samo uzdahnula i odmahнула glavom prisecajući se toga. „Ja... žao mi je,” tiho je rekla Eli. „Nisam to znala.”

„To se desilo 1920. godine,” rekla je starica. „A tvoj ljubazan ujak, profesor, je prihvatio ovu staru ženu onda kada nisam imala gde da odem.”

„Za jedno jevrejsko dete,” nastavio je Išmael, sedajući nazad na stolicu, „Muftija je neko zbog koga ono počinje da ima noćne more kada se lampe ugase lampe i kada se deca noću plaše.” „Kao utvara?” zapitala je Eli.

„Da, tako nešto. Naravno, on je samo smrtnik i to je činjenica koju on dobro poznaje. On nikud ne polazi bez pratnje šestorice visokih, crnih, sudanskih telohranitelja.”

„Sudanci?” upitala je Eli.

„Dok je bio mlađi radio je za Britansku obaveštajnu službu u Sudanu. Verovao je da će Britanci postati oslobodioci njegovog naroda. A onda su 1917. godine Britanci

potpisali jedan dokumenat kojim se planira nezavisna Jevrejska domovina u Palestini.”

„Balfurova Deklaracija.” Mirjam je promešala kafu. „Kako su ti mladi Cionisti proslavili to u Jerusalimu! A mi Hrišćani smo svi ponovo počeli da verujemo da bi se Gospod Isus uskoro vratio na ovu zemlju!” Osmehnula se.

„Svake nedelje posle bogoslužjenja u crkvi, otišli bismo svi na izlet na Maslinsku goru i govorili jedan drugom, ‘Možda će ovo da bude dan Njegovog povratka.’” Išmael se takođe nasmešio prisećajući se toga.

„Onda smo bili jedna velika i srećna porodica,” dodala je starica. „Ali ovaj Hadž Amin, taj Muftija – on je počeo da mrzi Britance. Napustio je svoj posao i vratio se u Jerusalim. Po ceo dan je govorio na uličnim pijacama u muslimanskoj četvrti o pokvarenim Britancima, o zlim Jevrejima i zlim Hrišćanima koji veruju da je to zapisano u Reči i da se moraju ispuniti proročanstva o povratku Jevreja.”

„Ne veruju svi hrišćani ovo, majko,” umešao se Išmael. „Neki se ne slažu s tim a neki se samo nazivaju hrišćanima. I to je zbog političkih razloga.”

„Kao Demokrate i Republikanci u Sjedinjenim Državama?” pitala je Eli.

Išmael je klimnuo glavom. „Da. Politički razlozi. Ali mnogi od nas ovde u Palestini verujemo u Hrista. On je Mesija. Kada ponovo bude postojala država Izrael, On se mora vratiti, i možda će to biti uskoro.” Protrljao je svoje čelo kao da pokušava da se seti nečega. „Ali ovaj Hadž Amin Huseini, on mrzi sve one koji podržavaju ta obećanja za Izrael. Dok sam još bio mlad taj čovek je pobunio Arape za nemire u muslimanskoj četvrti u vreme Uskrsa. Napali su Jevreje i hrišćanske Arape kod Jafa vrata. Nakupili su se u gomilama i okomili na nas. Moj otac je ubijen na moje oči. Moj brat je bio uboden nožem kao i ja.” Išmael je povukao kragnu svoje košulje otkrivši urezan ožiljak dug petnaest centimetara od njegovog grla ka grudima. „Moj brat se nije oporavio. Ja sam nekoliko sedmica bio na ivici smrti.”

Mirjam je ustala pognute glave i bila okrenuta leđima Išmaelu i Eli. Prigušenim glasom je rekla, „Britanci nisu učinili ništa da kazne tog čoveka. Umesto toga, oni su se nadali da će ga ponovo pridobiti, postavili su ga na uzvišen položaj koji je treći po redu za muslimane. Učinili su da on bude Veliki Muftija za Jerusalim. Nijedan muslimanski službenik ne može da sačuva svoju službu bez zakletve na apsolutnu podaničku odanost njemu. On je prezreo one koji su razumni i izgradio je svoju moć sa nezalicama.”

„A ima puno onih koji su pošli za njim. On je bio taj koji je zaplašio Britance da Izveštajem Engleske vlade iz 1939. godine zaustave imigraciju Jevreja,” dodao je Išmael. „Kako je moglo da se desi da jedan čovek učini sve to?” upitala je Eli.

„On je proglasio džihad – sveti rat protiv svih Jevreja,” objasnio je. „Stoga su Englezi mislili da će sprečiti mnoge nevolje u Palestini na taj način ako zabrane ulaz Jevrejima. Uostalom, Engleska se borila protiv nacista. Možda su mislili da će Arapi ma šta bilo ubiti sve Jevreje ako bi došli u Palestinu. Ta Bela knjiga (vladin dokumenat) je sprečavala Jevreje da se sklone od progonstva u Evropi, a Hitler ih je pri svemu tome ubijao.”

„Muftija je izgubio podršku kod Britanaca i priklonio se Adolfu Hitleru. Ostao je na njegovoj strani do kraja rata. Dva ludaka koji se hrane svojom mržnjom prema Božjim izabranicima. I tako, Hitler je umro ali se Muftija sada vratio u Jerusalim da

ponovo podbunjuje muslimane na bes,” kazala je Mirjam.

„Kako on izgleda?” upitala je Eli, želeći da zna da li bi se to neopisivo zlo jednog takvog čoveka ikad moglo da zabeleži kamerom.

„On ima crvenu bradu...” započeo je Išmael.

„Crvenu?”

Išmael je klimnuo glavom. „I svetlo plave oči. Kažu da je uvek otmen. Vrlo je elegantan i nastupa sa puno počasti. Jednim pokretom ruke može da osudi čoveka na smrt.”

„A ima i šest crnih telohranitelja?” nasmešila se Eli. „Bilo bi teško da se ne primeti.”

„Ali je ipak bolje da ga izbegavaš,” rekla je ozbiljno Mirjam. „Ne smeš da se nadaš tome kako ćeš pronaći tog čoveka kako bi ga uslikala.”

„Čitate mi misli.”

„Tama njegove mržnje se ne može videti,” upozorila je Mirjam. „Ali se može osetiti. Svaki Jevrejin koji umre zbog njegovog nasilja je samo još jedna žrtva toga šta ovaj Hitler veruje. On je u Jerusalmu. Uskoro ćemo svi da osetimo njegovo prisustvo.”

„I među Jevrejima postoje oni čija je mržnja upravo kao tama,” dodao je ozbiljno Išmael. „Takvi misle da je jedini odgovor na nasilje uzvraćanje nasiljem i oni, takođe, imaju krv nedužnih na svojim rukama.”

„Mislim da su baš ta njihova nerazumna dela to što okreće svet protiv jevrejske države,” Mirjam je tužno odmahнула glavom.

„Dobro, s obzirom na to što su doživeli da li može da im se prebacuje što ne okrenu i drugi obraz?” upitala je Eli.

„Ne bacamo krivicu na njih,” slegnuo je ramenima Išmael. „Ali čak i jevrejske vođe, dobri ljudi kao Ben Gurion i Vejtman znaju da kada Jevreji postaju teroristi i ubijaju nedužne kao što to radi Muftija, to podriava jevrejski san o otadžbini. A svet gleda ove koje su oni ubili i kažu, ‘Vidite, ti Jevreji takođe ubijaju nedužne. Po čemu se oni razlikuju od nacista, eh?’”

„Ne toliko dugo pre tvog dolaska u Palestinu Englezi su pogubili dvojicu jevrejskih terorista koji su bili krivi za ubistvo.” Mirjam je nasula još jednu šolju kafe za Eli.

„Onda su druga dvojica jevrejskih terorista kidnapovali dva britanska vojnika i obesili ih. Umrli su samo zato što su bili Englezi. Ova stara žena se pita kako će se sve to završiti.”

„Ššš.” Išmael je podigao kažiprst da bude tišina.

Spiker na radiu je govorio jednolično sa jakim britanskim akcentom. „Palestina će biti podeljena na dve države, jednu arapsku i drugu jevrejsku. Prema savetu komisije, Jerusalm je proglašen međunarodnim gradom i zapravo će biti pod kontrolom Ujedinjenih Nacija...”

„Eto, vidite,” kazala je veselo Eli. „Jerusalm pripada svima: Hrišćanima, Jevrejima, Arapima. Svima će biti dobro.”

Mirjam ju je pogledala jednim neobjašnjivim brzim pogledom zbog čega je Elin osmeh brzo iščezao.

„Kažem vam, gospodice Eli,” umešao se Išmael ljubazno. „Taj Muftija se neće smiriti sve dok Jevreji ne budu proterani u more, a Jerusalm postane glavni grad Ujedinjenog Arapskog naroda Palestine. Bez Jevreja. Shvatate?”

Eli je klimnula glavom. „To znači rat?”

„Da,” kazala je Mirjam tužno. „A svi koji veruju kao mi biće pritešnjeni usred svega toga.”

„Sve ove sirene,” Eli je pokazala glavom u pravcu odakle su dopirale sirene automobila.

„Jevreji proslavljaju. Barem neki među njima. Ali stariji rabini se noćas ne raduju tome. Oni znaju da će previše ljudi poginuti,” kazao je Išmael.

Mirjam je ustala i vratila džezvu na stražnji deo peći. „Naši životi će se sasvim sigurno promeniti. Možda je ovo vreme o kojem je govorio naš Gospod Hristos, ali mislim da bi baš sada bilo zgodno da se ode u Ameriku samo da nisam toliko stara i da kosti mojih predaka nisu položene tako blizu Jerusalima tokom poslednjih hiljadu godina.”

„Predstavnici arapskih naroda,” spiker na radiu je govorio jednolično, „su se zakleli da će proterati Jevreje u more onog dana čim poslednji britanski vojnik napusti tlo svete zemlje. Cionisti su na to uzvratili sa...”

„Sigurno sa Ujedinjenim Nacijama – ” počela je Eli ali je utihnula kada je na radiu nastavljeno izveštavanje.

„Britanske vlasti su se zavetovale da će ostati neutralne u svim sporovima između Jevreja i Arapa ali će i dalje sprovoditi zakone pod mandatom sve do britanske evakuacije.”

„Shvatate, gospođice Eli,” objašnjavao je Išmael. „Zakoni tog mandata izričito govore da Jevreji ne smeju da imaju oružje. Arapski narodi imaju mnogo oružja i smeju da nabave još više jer su oni u svetu priznati. Jevreji mora da čekaju sve dok se mandat ne završi i tek onda smeju da kupuju a tada će to biti suviše kasno. Neće biti nikog da ih zaštiti. Videćeš, ako Bog ne učini neko čudo, oni će biti istrebljeni za samo nekoliko dana.”

„Oni hoće svoju nezavisnu državu,” kazala je Mirjam, spuštajući se tromo za stolom. „Bojim se najgorega da su oni dobili samo neko groblje za sve koji će pomreti. Ovo je verovatno noć za žaljenje. Noć kada je podeljena zemlja.”

„Pa, to će sigurno pružiti ujka Hauardu nešto o čemu bi mogao da razgovara na društvenim sastancima,” nasmešila se, nastojeći da unese vedrije raspoloženje.

„Šta da se uradi sa jednom takvom pameću kao što je ova?” molila je Mirjam s podignutim rukama Svemogućeg. „Gospođice Eli, tebe zanima samo tvoja kamera i ništa drugo,” grdila je. „Uvek okreneš na šalu a nikom nije baš do smejanja. Jedino što se može videti je umiranje.”

Eli je odolela unutrašnjem porivu da kaže da to i nije tako loše umreti sa smejanjem, već je umesto toga uzela gutljaj svoje kafe i ustala.

„Pa, hvala vam za kafu. A sad na tuširanje.” Mahnula je i otišla prema vratima a onda se okrenula i blago osmehnula ka Mirjam. „Nadam se da ćete se osećati bolje i da nećete imati bolove u nogama,” kazala je brzo zatvorivši vrata za sobom pred bujicom reči na arapskom.

Dok je prolazila pored mračne radne sobe ujka Hauarda zazvonio je telefon. Eli je letimično pogledala na sat. Bilo je skoro jedan ujutru. *To znači samo jedno – poziv izdaleka*, pomislila je Eli. A u ovom času to je moralo da bude neka stvarno velika udaljenost, verovatno je to njena mama u Sjedinjenim Državama. „Mama nikad ne može da zapamti tu vremensku razliku,” promrljala je podižući slušalicu.

„Halo,“ uzviknula je, očekujući nejasan odgovor operatera sa velike udaljenosti. Umesto toga čula je uzbuđen glas i pozdrav od Darle Mejkit, studentkinje Američke Škole za Istraživanje Orijeanta, koja je retko izvirivala iz svojih knjiga za bilo šta drugo.

„Jesi li to ti, Eli? Zašto toliko vičeš?“

„Mislila sam da –“ krenula je da priča, ali je bila prekinuta Darlinim uzbuđenim brbljanjem sa bučnim smehom u pozadini.

„Jel možeš da poveruješ ovo što se dešava? Htela sam da kažem da je u ovom gradu lud provod. Svi su toliko oduševljeni! Hej, ja sam mislila da si ti bolesna ili tako nešto. Da li hoćeš da izađeš malo s nama? Ljudi igraju na ulicama, kao da je dan pobeđe!“

„Jel može za pola sata? Moram prvo da se istuširam. A onda svratite.“

Eli se nasmešila u sebi, bilo joj je zabavno ovo čudo neviđeno da je Darla progovorila više od dve rečenice u jednom dahu. Mora da je to neka ulična žurka koja je gospođicu Mejkit izvukla napolje od njenih knjiga.

Eli je okačila slušalicu i požurila na tuširanje, osećajući se svakog trenutka sve bolje dok je vodena para isprala tanak sloj od hemikalija posle razvijanja i ublažila bol u njenim ramenima. Oprala je kosu, puštajući da topla voda jedno vreme teče s njene glave niz leđa. Prošlo je jedan ujutru, ali je ona tek počela da se budi i oživljava.

Verovatno će moji dani i noći, razmišljala je, neko vreme biti pomešani – kao što su to bili onda kad sam se doselila iz Amerike. Uostalom, sada je tamo kod kuće bilo posle podne. Njena rodbina verovatno baš sada sluša sve ove vesti o Bliskom istoku misleći na nju dok su uvijali božićne poklone da pošalju poštom u daleku Palestinu. Eli je na trenutak osetila iznenadnu nostalgiju dok je predočila sebi njenu majku kako sedi na podu dnevne sobe zauzeta pakovanjem onoga što je označila kao „Paketi za Eli preko Crvenog krsta.“ Najmanje dvaput mesečno bi stizao jedan paket u kome bi bile pribadače ili isečen keks sa zdrobljenom čokoladom. Eli je zabeležila u svom umu da napiše majci da joj pošalju papirne maramice. Takve potrebe je bilo lako da napiše i zatraži. Ono što je bilo teško za Eli je da kaže svojoj rodbini njena prava osećanja prema Davidu. Možda je to bilo zato što ni ona sama nije bila tako sigurna šta stvarno oseća ili šta je stvarno verovala. Njena rodbina je uvek bila tako sigurna o svemu. Za njih je svet bio pun onoga što je ispravno i pogrešno, pravde i nepravde, istine i laži. Nisu postojala siva područja niti dvoumljenja. Eli je osećala isto tako kao i oni sve dok se nije zaljubila u Davida. A onda više nije bilo ispravnog i pogrešnog, jedino on i njihova ljubav – ili ono što je ona mislila da je ljubav.

Eli je iskoračila iz tuš kabine i brzo se obrisala, očistila je ogledalo i izbliza pogledala tu razbarušenu riđu kosu na osobi koja je piljila prema njoj. Niko po njenom izgledu ne bi mogao da kaže koliko se ona promenila. Njena majka i otac su slali pakete poštom nekome ko zaista više ne postoji, sve vreme misleći da je ona i dalje njihova „mala devojčica.“ Ona im to nije zamerala; naprosto nije videla neki razlog da im kaže da je sada nešto drugačije. Nije bilo potrebno da bilo ko zna šta je u njenoj duši. Te tajne su bile njene. I možda Božije, ako bi On još uvek bio zainteresovan za njen život. Ona čak nije bila sigurna da li još veruje u to. A možda to uostalom više nije ni važno. Ništa ne bi moglo da joj povрати ono što je izgubila. Ništa ne bi moglo da joj uskrati ta siva područja u njenom životu.

Eli je obrisala kosu peškirom ispred uključenog radajtora, a onda je još vlažnu kosu uplela u pletenicu koja je padala niz njena leđa. Obukla se na brzinu, navukavši tamno plave pantalone i sivi džemper koji joj je bio najdraži još iz studentskih dana. Potom se nečujno vratila kroz hodnik do fotolaboratorije da još jednom pogleda taj svitak.

Ležao je delimično razvijen na stolu od nerđajućeg čelika i izgledao je trošno i prastaro na toj sjajnoj površini. Eli je dodirнула kožu i nežno stavila kažiprst na izbledelo mastilo tih neobičnih četvrtastih slova. Želela je da može da čita te poruke i da dešifruje bilo kakvu tajnu u njima.

„Kada bi Moše bio ovde,” rekla je svitku, „ne bi ostao toliko tajanstven.”

Onda je sakupila nekoliko malih komada koji su se zdrobili na rubu i odnela ih nazad u radnu sobu ujka Hauarda. Otvorivši jednu otključanu fioku, izvadila je koverat i u njemu sklonila te delove. Zatim je na spoljašnoj strani koverte stavila datum i napisala „Tajni kod” pre nego što je to pažljivo ostavila preko jedne beležnice na pisaćem stolu. Podigla je oči i ugledala Mirjam kako stoji kod vrata sa jednim izrazom neodobravanja na njenom licu.

„Gde ti je spavaćica, gospođice Eli?” vrtela je glavom. „Nećeš valjda sada da izlaziš na ulicu da igraš – možda samo preko mene mrtve.”

„U redu je. Dobro sam. Potpuno sam budna, zaista.”

Mirjamin glas je počeo da gruva i postajao je sve jači sa svakom novom reči.

„Profesoru se neće svideti da njegova bolesna sestričina izađe napolje i igra oro sa rabinskim kćerkama, a Mirjam neće da dopusti da izađeš noćas kada svaki musliman broji metke za sutrašnju poselo!”

Bila je prekinuta dolaskom dosta bučne grupe studenata kod kućne kapije. „Ha!” povikala je na njih. „Ajde kući na spavanje. Tamo vam je mesto!” Dograbila je žarač za vatru i mašući njime preteći krenula prema vratima. Eli ju je preduhitrila. „To nam neće trebati, Mirjam,” i nasmešila se. „Mislim da su ove trupe na našoj strani.”

Odškrinula je vrata i ugledala grupu studenata, sedam momaka koji su je pozdravili. Sa njima je bila i Darla Makewith noseći neki smešan i čvrst šlem, a bila je obučena u svetlo plavoj haljini.

„Dajte nam slatkiše ili ćemo neki trik!” veselo su povikali. Uz bučno smejanje izvukli su Eli sa vrata, zaglušujući Mirjamine proteste razbuđujućim refrenom iz pesme „Odlazimo da vidimo čarobnjaka!”

Eli se osvrnula tek toliko da vidi siluetu Mirjam koja je stajala sa žaračem na vratima. Eli joj je mahnula veselo pozdravljajući je, a zatim je krenula prema King Džordž Aveniji gde je mnoštvo ljudi zaustavilo saobraćaj. To je bio karneval, Novogodišnje večer i, kao što Darla reče, Dan pobeđe, sve to zajedno. Ta široka Avenija je bila prenatrpana ljudima koji su u njoj pevali, igrali i smejali se. Pred njom je jedna grupa ortodoksnih Jevreja u crnim kaputima podigla na ruke jednog britanskog vojnika visoko iznad svojih glava i vrteli ga oko sebe dok je on gromoglasno, zadovoljno vikao, „Neka Bog sačuva Jevreje!” Ta radost je zahvatila i druge. Svetlo izvezeni kaftani bukarijanskih Jevreja su poigrali pored Sabra Jevreja obučenih u žutomrku odeću koji su u kibucu bili u svom elementu više nego u sinagogi. Bila je to noć za pamćenje. *Noć koju bi trebalo zabeležiti kamerom*, pomislila je Eli dok je posmatrala tog britanskog vojnika, koji je i dalje bio na ramenima Jevreja, spuštajući se ulicom

prema gradskom parku.

Istoga trenutka su Eli i Darla bile uvučene u vrtlog onih koji igraju. Držeći se za ruke one su pevušile jednu pesmu koja je čak i bez reči izražavala radost u toj noći.

Okretale su se sve brže i brže u jednoj velikoj vrtešci ljudi sve dok se, umorne od tog truda da igraju, Darla nije odvojila, a takođe i Eli koja je ispustila ramena prolaznika s jedne i druge strane. Spazila je nekoliko metara dalje Darlu koja je rumena u licu bila zadihana i počela je malo pomalo da se provlači nazad ka njoj.

Odjednom je spazila letimičan pogled jednog visokog, riđokosog muškarca s druge strane ulice. Srce joj je zastalo i borila se da povрати dah. *Sigurno*, pomislila je, *on ne može da bude ovde, toliko daleko od kuće. Jamačno to nije David!* Podigla se na prstima istežući svoj vrat da ponovo vidi tog čoveka. Kroz živu bujicu ljudi videla je na kratko samo deo njegovog profila i vrat.

„Davide!” uzviknula je što je mogla glasnije jedva čuvši samu sebe od graje.

„Davide!” povikala je ponovo, ovog puta skoro sasvim sigurna da je to on. Jedan nizak, ćelavi čovek se okrenuo i stavio svoje ruke oko nje. „Da li ste to mene zvali, lepa damo?” pitao je, smešeći se.

Eli se napregla da se oslobodi, upinjući se i dalje da bi videla preko mnoštva ljudi; ali taj visoki čovek je nestao, ostavljajući njeno srce da jače kuca. *Kako sam samo šašava*, pomislila je osećajući se glupo. David je bio tamo daleko, nazad u San Francisku, a ona je sada bila zaljubljena u drugog čoveka. Verovatno zaljubljena, kako bilo. Bez obzira, ne bi mogla da krene za svakim strancem riđe kose koji liči na Davida Mejera.

Darla ju je potapšala po ramenu. „Šta nije u redu? Izgledaš kao da si videla duha?” „Da, videla sam, tako nešto.” Eli je uzela Darlu za ruku i progurale su se kroz mnoštvo prema parku.

David Mejer je zatvorio rajsferšlus na svojoj iznošenoj kožnoj jakni i potapšao svoj novčanik i pasoš po stoti put to večje. Majkl Koen (Michael Kohen) ga je upozorio da će na ulicama biti puno džeparoša, a on nije hteo da dopusti nikakvu mogućnost da ostane bez svog američkog pasoša.

Osvrnuo se dvaput tražeći da vidi Majklovu ćelavu glavu u gužvi ljudskih tela. David je dugo posmatrao držeći se po strani i zabavljala ga je ta mešavina plakanja i smeha gde je Majkl usred svega toga od srca grlio svaku mladu ženu. On se, slično Doroti iz Kanzasa, osećao kao da je prenešen u ovu politčku ‘zemlju Oza’ gde su se mali jevrejski ljudi iz bajke borili protiv zlih političkih čarobnjaka uprkos neverovatne nadmoćnosti protivnika. Možda je on bio taj Tin Man, koji se žestoko bori naokolo bez milosti, kao najamnik u pravom smislu te reči. Jedino što u ovom zadatku zaista nije bilo dovoljno novca da bi David mogao sebe nazvati plaćenikom. Amerikanci su bili nazvani volonterima, a većina momaka s kojima je David stigao pre nedelju dana nije mnogo znalo o čemu se tu zapravo radi.

„Moj deda je, istina, bio Jevrejin,” rekao je David Majklu pre tri meseca. „Ali moj otac je hrišćanski propovednik. Šta, dakle, da kažem za sebe?”

Majkl ga je pogledao svojim krajnje ozbiljnim pogledom i rekao, „Davide, imati dedu u tvom porodičnom stablu bi bilo dovoljno Hitleru. Možda bi to trebalo i za tebe da bude dovoljno. Ti si najbolji u ovome. Potreban si nam.”

On je, dakle, sada bio tu, osećajući se strancem kao neka bogata kuvarica u nekoj italijanskoj prodavnici brze hrane . Jedna soba i celo košer jagnje koje bi mogao pojesti je koštalo približno toliko kao i cela njegova plata. I naravno, tu je bila i ta mogućnost da može da naleti na svoju staru prijateljicu. Zastao je i posmatrao mnoštvo tražeći Elinu riđu glavu, pitajući se da li je noćas i ona ovde. Osećajući se šašavo i suzbijajući to uzbuđenje puno nade koje je potiskivao u grudima, pomišljao je i na druge moguće ishode ove avanture – na primer, ta verovatnoća da bi posle četiri godine u svetskom ratu protiv nacista mogao da završi pogođen u rep aviona iznad nekog parčeta zemlje koja nije veća od Roud Ajlanda. A sve to zbog zabave i avanture! On je pre ovih malih okršaja bio borac koji nije propuštao bitke. Za njegovog oca je ta borba za jevrejsku otadžbinu predstavljala neku vrstu duhovne odgovornosti, pravu čast. David, taj Tin Man, naprosto nije imao ništa drugo da radi u životu.

Na trenutak je pomislio da je spazio crvenu kosu kako se probija kroz mnoštvo. Onda je nestala, a on se okrenuo prema Majklu baš na vreme da opazi nekog zaprljanog dečaka u crnom kaputu kako je izvadio novčanik iz Majklovog zadnjeg džepa i beži sa kudravim psom iza sebe.

„Hej, ti!” povikao je David krčeći sebi put kroz jedan zagrljen par prema Majklu.

„Majkl! Jedan klinac ti je upravo uzeo novčanik. Hvataj ga!”

Majkl je bio usred jednog strastvenog poljubca i nije ga čuo niti čak primetio. David je pojurio ka njemu i odgurnuo ga od te mlade žene, a onda zgrabivši kragnu od njegove jakne počeo da ga izvlači prema bežećem kriminalcu.

„Šta to radiš?” grmeo je Majkl protestujući.

„Taj mali lisac ti je ukrao novčanik!”

Majkl je pljesnuo rukom po zadnjem džepu i povikao, „Kuda li je pobegao?” Onda je uleteo ispred Davida probijajući se kroz one koji su igrali i pili tražeći neko dete koje nije nikad čak ni video.

GLAVA PETA

NAPAD

Eli je kucnula po Darlinom rudarskom šlemu, pitajući se gde li je ova devojka koja je bila stidljiva i revnosna u proučavanju knjiga, pronašla tu opremu za glavu. Darla se osvrnula ali nije mogla da vidi Eli zbog guranja mnogih ljudi oko nje. Njeno lice – porumenelo i usplamptelo od uzbuđenja – bilo je vredno fotografisanja, primetila je Eli. „Super!” uzviknula je Darla ciknuvši visokim glasom. „Nije li ovo predivno?” „Ja se vraćam nazad!” Eli je doviknula Darli. „Idem po fotoaparat!” Darla je stavila ruku na uvo i izgledala je zbunjeno, a onda je nestala u talasu onih koji su igrali. Ostali studenti su nestali iz vidokruga čim su ušli u Aveniju King Džordž. Dok se Eli s mukom probijala do kuće učinilo joj se da je uočila jednog od njih kako strastveno ljubi svaku žensku osobu koja se našla u blizini starosti od trinaest do trideset godina. Kada se približila uglu ulice, jedan starac u pohabanom kaputu ju je zagrlio i poljubio pravo u usta s punim uživanjem u očima. Dok se ona gurala da prođe pored njega, on je skinuo šešir uzvikujući, „_____!” Činilo joj se da svaki muškarac pored kojeg je prošla želi poljubac.

Eli se pomerila bliže izlozima radnji gde joj je bilo malo lakše da se kreće kroz gužvu. *Možda će proteći pola noći dok uzmem svoj fotoaparatus*, pomislila je dok se kretala vrlo sporo probijajući se. Poželela je da je Moše ovde da prokrči put pred njom. Posle petnaestominutnog naprezanja stigla je do jedne mračne i skoro prazne ulice Rehavija. Samo su nekoliko lutalica i pridošlica protrčali pored nje prema Aveniji King Džordž. Udahnula je duboko i počela da hoda prema kući.

Njeno fotografsko oko se usredsredilo na dva čoveka s druge strane ulice koji su hodali u mraku prema njoj. Dok ih je posmatrala jedan od njih se zaustavio, oslonio na ogradu za stepenište i pripalio cigaretu, a žar narandžaste boje je za trenutak osvetlio njegovo lice. *Tako namršten*, pomislila je Eli, *nije ni približno sličan onima koji se bučno vesele samo nekoliko blokova odavde*. Svojom pojavom je izgledao tvrd kao kamen, a njegova ogromna donja vilica je štrčala kao kod nekog buldoga. *Mora biti da je to neki Englez*, primetila je Eli; Amerikanci ne nose teške zimske kapute kao što je taj što visi na njegovom masivnom telu. Dok je ona u svom umu zabeležila sliku o njemu, on je podigao pogled – izgledalo je pravo prema njoj – sve dok mu se šibica nije ugasila. Onaj drugi čovek se ustezao pozadi, njegova mala prilika je bila skoro skrivena u senci tog krupnog čoveka.

Na trenutak je Eli osetila žmarce po leđima, da bi se zatim nasmejala u sebi svojoj šašavosti. Prisetila se nečeg što je osećala kao dete slušajući Bejzila Ratbona (Basil Rathbone) koji je glumio Šerloka Holmsa u jednoj radio emisiji. Bila je svesna da je to bilo malo luckasto s njene strane, ali je ubrzala korak prema ulaznim stepenicama ujka Hauardove velike kuće od belog kamena. Setivši se Mirjaminog oružja, oprezno je gurnula ključ i molila se da ta starica ne bi čula škripanje šarki na vratima.

U kući je bilo tiho i mračno dok je ponovo koračala istim putem kroz salon obložen orahovih drvetom ka hodniku koji je vodio prvo do njenih prostorija a zatim i do fotolaboratorije.

Svetlo je bilo upaljeno u njenoj spavaćoj sobi i ona je provirila unutra. Tamo je sedela Mirjam čvrsto spavajući u stolici pored njenog kreveta s bradom na grudima i pramenima sede kose oko lica. Ta starica ju je iščekivala kod kuće kao neka zabrinuta majka koja čeka da se njeno dete vrati sa sastanka. Eli je stala na trenutak a zatim je na prstima ušla u sobu.

Blago je prodrmla rame starice. „Probudite se, Mirjam, i idite da spavate. Ja sam kod kuće – sad možete otići na spavanje.”

Mirjam se trgnuvši ispravila, a onda je sasula još jednu bujicu reči na arapskom, ubacujući poneku englesku reč _____.

„U pravu ste, Mirjam,” rekla je Eli smirujući je. „Tamo je previše bučno za mene.” Onda je sela na krevet i počela da izuva obuću.

Mirjam ju je onako pospano odmerila i prešla rukom preko svojih očiju. „Ti ćeš onda ići na spavanje?”

„Ne brinite, Mirjam,” uveravala je prijateljski Eli. „Hvala vam što ste me čekali.”

„Huh,” promrmljala je kratko Mirjam, s naporom ustajući iz stolice. „Trebalo bi da slušaš Mirjam,” rekla je, mašući svojim kažiprstom, a zatim se okrenula i pošla niz hodnik do kuhinje i njene spavaće sobe s druge strane.

Eli je sačekala nekoliko minuta sve dok nije bila sigurna da je Mirjam otišla da spava. Držeći obuću u rukama odšunjala se niz hodnik do laboratorije. Upalivši svetlo,

sakupila je bliceve i nekoliko rolni filma, i time napunila svaki džep. Pažljivo je ubacila film u njen veliki glomazni stari Leika fotoapararat.

Taj fotoapararat je proizveden u Nemačkoj pre rata i to je bio poklon od njenih roditelja prilikom diplomiranja. Iako čak upotrebljavan, bio je u izuzetnom stanju i jako koristan. Eli je bila ponosna i zadovoljna s tim četverougaoim sočivom koje je već probudilo njena najbolja osećanja za ulice ovog neobično pomešanog grada. Noćas će slikati raspoloženje i ta lica prilikom ponovnog rođenja jednog drevnog naroda. Stavila je dodatak za blic ubacivši sijalicu na svoje mesto.

Tražeci po sobi još nešto što bi joj možda zatrebalo, pogled joj se zaustavio na toj radnoj površini od nerđajućeg čelika gde je ostavila svitak. *Nestao je*. Spustila je kameru i žurno krenula kroz sobu, dodirujući radnu površinu stola da bi bila sigurna da joj se nije pričini da je to mesto prazno. Na brzinu je preletela pogledom po sobi, a onda se trgnula i otvorila vrata svoje mračne komore, odahnuvši kad je ugledala svoje fotografije da su još okačene na vešalici za sušenje. Sigurno je ta starica jednostavno sklonila taj svitak na neko mesto gde je smatrala da je bezbednije. Ostaviši svoju obuću i fotoapararat Eli je nečujno hodala kroz hodnik i kuhinju do Mirjamine sobe.

„Mirjam,” prošaputala je nežno kucajući, „Nemojte još otići na spavanje.” Ne čekajući odgovor Eli je odškrinula vrata i proturila glavu unutra. „Mirjam?” rekla je ponovo ovog puta glasnije, svesna teških otkucaja jednog starinskog budilnika i Mirjaminog ujednačenog disanja. „Mirjam? Gde je taj svitak? Gde ste ga sklonili?” Eline oči su se prilagodile na slabu svetlost, i mogla je da vidi Mirjaminu priliku ispod prekrivača na njenom malom krevetu. „Mirjam?” pokušala je ponovo. Eli je stajala na ulazu ceo jedan minut pitajući se da li bi trebalo da probudi staricu.

Verovatno ni kralj Ričard ni krstaši sa pljačkanjem ne bi mogli da je uznemire. Bacila je letimičan pogled po sobi. Na jednoj jednostavnoj komodi mogla je da vidi oko dvadeset i pet uramljenih slika Mirjamine familije. Na zidu iznad njenog kreveta je visio krst od maslinovog drveta, dok je na suprotnoj strani stajala jedna slika Isusa raširenih ruku. Na noćnom stolu je bila jedna debela knjiga ukoričena u ispucalu crnu kožu sa naslovom na prednjoj strani pisanim krupnim slovima na arapskom. *To mora da je njena Biblija*, pomislila je Eli dok je zatvarala vrata ostavljajući staricu da spava. Sada ionako ništa ne bi mogla da uradi u vezi tog svitka. Mora da je Mirjam to jednostavno sklonila na neko sigurno mesto.

Eli je obula cipele i ponovo uzela svoj fotoapararat ne trudeći se više da hoda na prstima.

Zaključala je iza sebe ulazna vrata široko se osmehujući na zvuke trubljenja koji su preko krovova dopirali iz Avenije King Džordž. Skakutala je niz stepenice brinući se pomalo da se blicevi u njenim prepunim džepovima ne bi slomili ako bi je zaustavljali uz previše zagrljaja. Prešla je ulicu lagano trčeći u želji da se priključi toj proslavi.

Ponovo je opazila onu dvojicu koji su stajali preko puta nje. Impulsivno je podigla fotoapararat i škljocnula. Pod bljeskom blica se video jedan surov i besan izraz u očima tog višeg čoveka, i Eli je na trenutak osetila neki iznenadan strah. Šta li je to uradila? *Noćas se drži radosnih lica, stara moja*, rekla je sebi ubrzavši korak niz tu mračnu i napuštenu ulicu. Na njeno zaprepašćenje, osetila je da su ti ljudi krenuli za njom,

prateći je odlučno kao lovački psi kroz grmlje pri slabom osvetljenju i mračnoj senci u toj ulici. *Nije moguće da idu za mnom*, Eli je ohrabivala samu sebe hodajući brže prema svetlu i zvucima iz King Džordž Avenije. Čula je kada se jedan od njih nakašljao, a zvuk njihovih koraka se pojačao da bi joj se približili a onda su je sustigli.

Strah je navirao u njoj i odjednom su joj ta buka i mnoštvo koje je bilo samo nekoliko manjih blokova pred njom izgledali udaljeni kao svetlosne godine. Tri bloka pred njom je jedna grupa žena igrala na krovu nekog vojnog vozila dok je vozač grmeo nervozno kroz prozor. *Samo tri bloka*. Eli je izvadila istrošenu _____ i u hodu ubacila novu. Pogledala je letimično preko ramena, sada sigurna da je njen strah bio opravdan; bila je progonjena. Iznenada se okrenula i suočila s tom dvojicom koji su bili samo desetak metara iza nje.

„Šta hoćete?” uzviknula je.

Oni su zastali iznenađeno i stojeći sa rukama u džepovima svojih kaputa gledali prema njoj. Eli je predočila sebi da je mogla da opazi obris pištolja u džepu tog krupnog čoveka. Niži čovek je ostao na mestu dok je taj krupniji zakoračio napred.

„Mazel tov,” rekao je sa nekim ljugavim i teškim akcentom u glasu. *Definitivno nisu Britanci*, zapazila je Eli. „Mazel tov, mlada ženo. Slavimo, zar ne?” Koraknuo je bliže i ispružio krupnu ruku sa šakom prema gore, kao neki gest bezazlenosti.

„Ostavite me samu,” upozorila je Eli, „ili ću da vrišt看.” Baš tada se pokrenula jedna provala smeha sa proslave i vrisak neke žene je odjekivao ulicom.

„A ko bi vas čak i čuo?” Njegov glas je postao grub i preteći. Načinio je još jedan korak i Eli je osetila kao da je zaleđena na asfaltu usred neke noćne more. „Dajte mi tu kameru,” zapretio je. „I neću vas povrediti.”

Eli je čvrsto držala svoju kameru. „Hoćete kameru?” progutala je knedlu, dok su joj reči teško prolazile kroz grlo.

„Samo kameru.” Onaj sladunjavi glas se ponovo javio dok je on koraknuo bliže. Sada je stajao samo malo udaljen, a njegova krupna ruka je bila ispružena.

Eli je polako podigla svoju kameru prema njemu i dok je to činila on je nasrnuo na nju. Škljocnula je fotoaparata; a blic je bljesnuo u tami samo desetak centimetara od njegovih očiju. On se zateturao i uhvatio svoje lice kao da je bio uboden nožem. Eli se okrenula i držeći tu glomaznu Leiku trčala je ka svetlu i sigurnosti u mnoštvu ljudi. Trebalo je samo mekoliko trenutaka i taj krupan čovek je ponovo mogao da gleda. Doviknuvši „Hvataj je!” drugom čoveku, potrčao je žestoko za njom. Ona je mogla da čuje kako njegov kaput od tvida leprša za njim „”